

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

Diplomová práce

**Historický exkurz dědického práva se zaměřením na
komparaci nového občanského zákoníku s ABGB**

Plzeň 2018

Zdeněk Holý

Čestné prohlášení

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci na téma: *Historický exkurz dědického práva se zaměřením na komparaci nového občanského zákoníku s ABGB*, zpracoval samostatně, a že jsem vyznačil všechny použité prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

V Plzni, dne 21. 3. 2018

Zdeněk Holý

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval JUDr. et Mgr. Vendulce Valentové, Ph.D., za vedení při psaní mé diplomové práce, poskytování podnětných rad a ochotný přístup.

Obsah

1	Úvod.....	1
2	Historický vývoj dědického práva	3
2.1	Římské dědické právo	3
2.1.1	Římské právo.....	3
2.1.2	Základní principy dědického práva	3
2.1.3	Dědic a proces přijímání dědictví.....	3
2.1.4	Testamentární dědická posloupnost	4
2.1.4.1	Testament	4
2.1.4.2	Náležitosti testamentu.....	6
2.1.5	Intestátní dědická posloupnost	6
2.1.5.1	Civilní intestátní dědická posloupnost (hereditas)	6
2.1.5.2	Praetorská dědická posloupnost (<i>bonorum possessio</i>)	7
2.2	Středověké dědické právo v našich zemích	8
2.2.1	Prameny středověkého zemského práva.....	9
2.2.2	Zemské právo.....	10
2.2.2.1	Nedíl, rodinný nedíl, unio.....	10
2.2.2.2	Darování pro případ smrti.....	11
2.2.2.3	Testament (kšaft).....	12
2.2.3	Městské dědické právo	12
2.2.3.1	Vývoj městského práva	12
2.2.3.2	Charakteristika dědického práva	13
2.2.3.3	Intestátní posloupnost.....	14
2.2.3.4	Testamentární posloupnost.....	14
2.2.3.5	Závěr	15
2.3	Dědické právo v našich zemích v období absolutismu	15
2.3.1	Historické souvislosti	15
2.3.2	Obnovené zřízení zemské	15
2.3.3	Kšaft	16
2.3.4	Intestátní dědická posloupnost	18
2.3.4.1	Dědické třídy	18
2.3.4.2	Závěr	21
2.4	Shrnutí první části	21
3	Úprava dědického práva dle Všeobecného občanského zákoníku z roku 1811	23

3.1	Úvodem krátce k vývoji před přijetím ABGB	23
3.2	Charakteristika ABGB.....	23
3.3	Principy dědického práva.....	24
3.4	Členění dědického práva v ABGB.....	25
3.5	Proces nabývání dědictví	26
3.6	Dědická způsobilost	26
3.7	Dědické tituly	27
3.7.1	Odkaz	27
3.8	Projev vůle zůstavitele	28
3.8.1	Podmínky platnosti závěti.....	28
3.8.2	Forma závěti.....	29
3.8.3	Testamentární podíl.....	30
3.8.4	Ustavování dědice.....	31
3.8.4.1	Náhradnictví.....	31
3.8.4.2	Svěřenství.....	32
3.8.4.3	Podmínky v ustavování dědiců	33
3.8.5	Zrušení poslední vůle	34
3.9	Zákonná dědická posloupnost	35
3.9.1	Dědické třídy	35
3.9.2	Nemanželské děti.....	37
3.9.3	Legitimované děti	37
3.9.4	Dědické právo manželů.....	37
3.9.5	Povinný díl.....	38
3.9.6	Vydědění	39
4	Úprava dědického práva v současném občanském zákoníku.....	40
4.1	Dědické tituly	40
4.2	Dohoda dědiců.....	40
4.3	Dědická způsobilost	41
4.4	Odmítnutí a vzdání se dědictví	41
4.5	Dědění ze závěti	42
4.5.1	Požizovací způsobilost.....	43
4.5.2	Podíl	44
4.5.3	Forma a podoba závěti	44
4.5.4	Povolávání osob zůstavitelem.....	45
4.5.5	Zrušení závěti	46
4.6	Dědická smlouva	46

4.7	Odkaz	47
4.7.1	Podmínky odkazu	47
4.7.2	Nabytí odkazu	48
4.7.3	Odvolání odkazu	48
4.7.4	Zánik odkazu, uvolněný odkaz	48
4.7.5	Závěrem k odkazům	49
4.8	Zákonná dědická posloupnost	49
4.8.1	Dědické třídy	49
4.8.2	Nepominutelný dědic	51
4.8.3	Vydědění	52
4.8.4	Právo na nutnou výživu	53
4.8.5	Započtení	53
5	Srovnání úpravy dle ABGB a úpravy dle NOZ	55
5.1	Úvod	55
5.2	Nabývání pozůstalosti	56
5.3	Dědická nezpůsobilost	56
5.4	Vzdání se dědictví, zřeknutí, odmítnutí	57
5.5	Dědické tituly	58
5.6	Darování pro případ smrti	58
5.7	Pořízení poslední vůle	59
5.8	Náhradnictví, nástupnictví, svěření	60
5.9	Podmínky, časové doložky, příkazy	60
5.10	Odkaz	61
5.11	Zákonná dědická posloupnost	61
5.11.1	Dědické třídy	62
5.11.2	Nepominutelný dědic	63
5.11.3	Vydědění	63
5.11.4	Nutná výživa	64
5.12	Shrnutí komparace	64
6	Závěr	66
7	Resumé	68
8	Seznam pramenů	70

1 Úvod

Za téma své diplomové práce, jsem si vybral „historický exkurz dědického práva se zaměřením na komparaci nového občanského zákoníku s ABGB“. Hlavním důvodem výběru tohoto tématu je moje záliba v historii, zejména potom sledování změn v průběhu plynutí času. Dědické právo jsem si vybral zejména proto, že se jedná právo z jednou z nejdelších historií, dále potom že spatřuji právě v dědickém právu velký význam, neboť se v určitých etapách dotýká života téměř každého. Konečně zaměření na komparaci ABGB s občanským zákoníkem jsem vybral zejména proto, že hlavní podstata občanského zákoníku vychází právě z úpravy v ABGB, proto bych se v této práci chtěl pokusit o přehlednou komparaci, do jaké míry se dědické právo vyvinulo za dobu delší než 200 let, dále do jaké míry bylo převzato, případně čím novým bylo obohaceno. Tato práce se zaměřuje na hmotněprávní úpravu, nicméně zejména v historickém vývoji jsou místy uváděny i některá procesní ustanovení, případně procesní zvyklosti. V práci pro lepší přehlednost používám zejména označení „NOZ“ pro občanský zákoník, neboť toto označení považuji za vžitě, zároveň snáze oddělím naši předešlou úpravu. ABGB je potom všeobecným občanským zákoníkem z roku 1811.

Dědické právo a samotné dědění prošlo přirozeně dlouhým vývojem. Na počátku tohoto vývoje, v dobách vzniku prvních civilizací, bylo dědění chápáno značně osobně, proto majetek byl pohřbíván zároveň se zemřelou osobou. S nástupem rodových společností se začaly objevovat první prvky dědického práva v tom smyslu, že často majetek náležel ostatním členům rodu. První úpravu dědického práva, kterou můžeme označit jako moderní a která měla zároveň obrovský význam pro budoucí generace, byla úprava práva římského. Její význam lze docenit i s odstupem téměř 2000 let, neboť její prvky a principy jsou v mnoha právních řádech do dnešní doby. Dalším důležitým obdobím, které považuji za podstatné v rámci úpravy dědického práva, je úprava ve středověku v našich zemích, zejména roztríštěnost na dědické právo městské a zemské a s tím spojená následná kodifikace práva zemského a městského. Následně se zaměřím na přechod k novodobému právu, zejména se zaměřením na úpravu vycházející z obnoveného zřízení zemského, finálně bych se potom chtěl již věnovat hlavní

náplni mé diplomové práce, a to úpravě v občanském zákoníku z roku 1811, následně zejména tuto úpravu porovnat s úpravou platnou v současnosti u nás.

V dnešní době dědické právo chápeme jako právo, které má majetkovou, případně smluvní povahu a primárně slouží k úpravě majetkových poměrů po zemřelém, nicméně jeho součástí je i prvek rodinný, neboť se nelze omezit pouze na vztah zemřelého a jeho dědiců, ale někdy na celé generace. Stěžejním je princip zachování hodnot. *Jím manifestuje se jednota lidstva, solidarita generací po sobě jdoucích, jím umožňuje se pokračování na dosažené výši kulturní a sledování cílů, sahajících přes více generací.*¹Jednou z možných motivací lidí může být, aby se potomci „měli lépe“, proto lze jen podtrhnout širší význam a cíle dědického práva než jen úprava otázek majetkových.

---

¹TILSCH, Emanuel. *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní. Část I.* Reprint původního vydání z roku 1905. Editor Ondřej Horák. Praha. WoltersKluwer, a.s., 2014. 13 s.

2 Historický vývoj dědického práva

2.1 Římské dědické právo

2.1.1 Římské právo

Z mého pohledu je římské právo nejdokonalejším právním systémem, který kdy ve své době byl, neboť předběhlo dobu o několik století a jako takové ovlivnilo mnoho právních řádů v Evropě, ale i ve světě. Z dnešního pohledu je při zkoumání římského práva podstatná zejména polovina 5. století, kdy dochází k prvnímu dochovanému a ucelenému zachycení římského práva v Zákoně dvanácti desek. Celkový vývoj probíhal po několik století, proto se během doby postupně měnil a vyvíjel. Římské právo upravovalo nové instituty, které do té doby neexistovaly, proto i římské dědické právo je velmi pokrokové. Velkým přínosem římského práva byly zásady a principy, na kterých bylo právo postaveno a z nichž je velké množství používáno dodnes. Na dědické právo mělo vliv nejen *ius civile*, tedy právo římské, ale také praetorské právo, utvářené praktickou činností praetorů, kteří se specializovali na soudnictví a samotnou aplikaci práva. Jednalo se tedy o vysoké úředníky, kteří svojí činností mnohdy zmírňovali *ius civile* a uváděli, případně přetvářeli jej do praxe. Zde uvedené zapříčinilo vznik dvou systémů, v některých otázkách se rozcházely, jindy je upravovaly odlišně, či se vhodně doplňovaly.

2.1.2 Základní principy dědického práva

Jedním ze základních principů pro římské dědické právo je princip univerzální sukcese, kdy dědic nastupuje do celého majetku zůstavitele, tedy dědí se pozůstalost jako celek, nikoliv jeho části, a to nejen jeho aktiva ale i pasiva. Dědic ručil nejen do výše dědictví, ale celým svým majetkem. Princip univerzální sukcese je prolomen u odkazů a fideikomisů, kde se používá princip singulární sukcese. Dalším základním principem byla zásada *semel heres semper heres* (jednou dědic navždy dědic), tedy pokud bylo dědictví jednou přijato, nešlo se ho potom vzdát, a naopak pokud byla pozůstalost odmítnuta, nebylo možné ji opět přijmout. Právo římské bylo založeno na vůli zůstavitele, tedy pokud byla taková vůle platně pořízena, potom měla přednost před děděním ze zákona.

2.1.3 Dědic a proces přijímání dědictví

Dědicem je osoba, na níž přechází pozůstalost, ovšem pro určení momentu, kdy pozůstalost přechází, je nutné odlišovat určité skupiny dědiců,

kteří římské právo rozlišovalo. Nejdůležitější skupinou byli dědici domácí, kteří se potom dělili na vlastní a nutní (*heredes sui et necessarii*) a nutní (*heredes necessarii*). Vlastní a nutní dědici jsou podřízeni přímé moci zůstavitele a nabývají dědictví přímo, nemohou ho odmítnout, z čehož vyplývá, že mohli dědit i proti své vůli. Mohou dědit jak ze zákona, tak ze závěti. Nutní dědicové potom byli otroci propuštění na svobodu a mohli dědit pouze z testamentu, čehož bylo využíváno zejména v případech předlužených pozůstalostí, kdy předluženou pozůstalost zdědil propuštěný otrok, a veřejná potupa nebyla spojena s památkou zůstavitele. Druhou skupinou jsou dědicové cizí (*heredes extranei*), u kterých byl požadován souhlas jejich vůle k přijetí dědictví.

Rozdělení dědiců mělo význam zejména v samotném procesu přijímání dědictví. Zde jsou podstatné dva momenty, a sice *delatio* (povolání k pozůstalosti) a *aditio* (samotné nastoupení do pozůstalosti). V případě domácích a nutných dědiců splývá okamžik *delatio* a *aditio*, neboť k obojímu dochází v momentě smrti zůstavitele, naopak u dobrovolných dědiců *aditio* nastupuje až po souhlasném prohlášení vůle, tedy po přijetí dědictví. *Lhůta pro tento úkon byla obvykle stanovena v závěti pro dědice 100 dnů,*² buď od smrti zůstavitele, nebo od doby, kdy se dědic dozvěděl o možnosti přijmout dědictví.

2.1.4 Testamentární dědická posloupnost

Nejprve je třeba připomenout, že římské dědické právo upřednostňovalo závěť, respektive projevenou vůli. Tedy pokud zde byla platná závěť, měla přednost před děděním ze zákona, musela pouze ustoupit dědicům vlastním a nutným, jejichž práv nesmělo být závětí dotčeno. Podmínkou uzavření platné závěti byla plná právní subjektivita a způsobilost k právnímu jednání, a to v trvání od doby sepsání závěti do okamžiku smrti zůstavitele. *Výjimkou je případ, kdy zůstavitel po porízení závěti zešílí.*³ Ženy mohly uzavřít závěť pouze se souhlasem poručníka. To vychází z faktu, že naprostou většinu závětí sepisoval *pater familias*.

2.1.4.1 Testament

Samotný vývoj testamentu prošel dlouhým vývojem, kdy na začátku v nejstarších dobách byla známa jakási obdoba testamentu. Zůstavitel na lidovém shromáždění uzavíral tzv. kalátní testament (*testamentum Calais comitiis*),

---

²SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo. Systém a instituce*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 221 s.

³Tamtéž, 228 s.

*nejstarší římský testament byl zřejmě testament, kterým si dědici opatroval ten, kdo vlastních intestátních dědiců neměl-byla to jakási „adopce“ na případ smrti.*⁴ Tento testament musel splnit vysoké formální požadavky. Opakem byl v tomto období testament vojenský, který byl uzavírán jako testament v šiku (*testamentum in procinctu*) prohlášením těsně před bitvou. Další testament se vyvinul z odkazů pro případ smrti, proto testament odkazový, který zřejmě primárně neměl být testamentem, ale pouhými odkazy singulární sukcese. Součástí tohoto testamentu byla i mancipace, proto postupem času byl označován, jako testament mancipační, kde zůstavitel převáděl svůj majetek na osobu (kupce zůstavitelova rodinného jmění), které mohl důvěřovat a ta potom dle jeho vůle postoupila dalším osobám. Z tohoto procesu se nakonec stal testament skutečný, jenž měl za cíl určit dědice, tedy takovou osobu, která bude univerzálním sukcesorem.

Z výše uvedeného tedy spatřujeme vznik plnohodnotného civilního testamentu, kde se na oko prováděla mancipace a zůstavitel ústně prohlásil, koho určí svým dědicem. V rámci toho aktu byla přikládána písemná listina, která zachycovala poslední vůli zůstavitele. *Vedle této původně výlučné formy ústního testamentu, počal zvolna pronikat i testament písemný. Spočíval v tom, že zůstavitel místo ústního prohlášení předložil při mancipačním obřadu přítomným, kteří tak zřetelně vystupují jen jako svědkové poslední vůle (vedle 5 mancipačních svědků se do úlohy dalších svědků přiřazují kupec a vážený), testamentární listinu, obsahující jeho poslední vůli.*⁵ Tato listina sloužila jako důkazní prostředek, nejednalo se ještě o závět' v pravém slova smyslu, nýbrž o počátky písemného testamentu v římském právu. Definitivní vznik písemného testamentu přichází s činností praetora, tento praetorský testament *vyžadoval k platnosti 7 svědků, římských občanů, vyžadovala se písemná forma a zapečetění dokumentu a byl uznáván ius civile.*⁶ Praetorský testament nevyžaduje ke své platnosti již mancipaci, proto postupem času zcela vytlačil testament civilní.

Definitivní podobu testamentu dalo justiniánské právo, které rozeznávalo testamenty soukromé a veřejné. Veřejné testamenty se postupem času vytratily, proto významné byly pouze testamenty soukromé, u nichž potom rozlišujeme formu řádnou a mimořádnou. Řádným testamentem chápeme takový, který

---

⁴KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1 vydání. Praha, C.H. Beck 1995. 276 s.

⁵Tamtéž, 277 s.

⁶SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo. Systém a instituce*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 231 s.

vyžaduje dodržení běžných náležitostí testamentu, naopak mimořádné testamentsy se v některých požadavcích na formu lišily, buď nevyžadovaly dodržení všech standardních náležitostí (potom hovoříme o privilegované formě) nebo naopak zpříšňovaly dodržení formy dalšími náležitostmi. Privilegované testamentsy zjednodušovaly úpravu testamentárního římského práva zejména tím, že myslely na širší okruh osob (testament slepcův) nebo na širší okruh situací (testament vojenský), proto nelze než vyzdvihnout jejich přínos.

2.1.4.2 Náležitosti testamentu

Nejdůležitější částí závěti byl jasný a srozumitelný obsah, který se projevoval zejména ve dvou podstatných náležitostech. Zpočátku bylo bezpodmínečnou náležitostí pronesení formule v latinském jazyce, která byla pronášena rozkazovacím způsobem, postupem času bylo toto zmírněno do té míry, že bylo možné projevit svoji vůli i slovy jinými bez zahrnutí této formule, avšak vždy musela být tato vůle jasná, srozumitelná a určitá. Druhou nezbytnou součástí byla jasně a určitě stanovená osoba dědice, tedy mohla nastat situace, kdy dědic nebyl určen jménem vůbec, nebo byl označen jménem chybným, avšak bylo jasné, o koho se jedná, proto by takový testament byl platný. Zároveň závěť musela respektovat práva nepominutelných dědiců, v opačném případě znalo římské právo dědění proti závěti (*vocatio contra testamentum/tabulas*), které chránilo právě zájmy těchto dědiců a osob blízkých zůstaviteli.

Z úpravy testamentárního dědického práva je patrná vysoká propracovanost, která jen podtrhuje význam samotného testamentu, kdy vůle zůstavitele byla v římském právu upřednostňována.

2.1.5 Intestátní dědická posloupnost

2.1.5.1 Civilní intestátní dědická posloupnost (hereditas)

Z počátku byla intestátní posloupnost po otci rodiny (*pater familias*), po níž dědily osoby, které byly přímo podřízeny jeho moci, a to zejména děti a manželka, které se následně stávaly osobami svého práva (*sui iuris*), tedy plnoprávně svobodnými, ale i další osoby přímo podřízené jeho moci. Jedinou výjimkou v tomto ohledu byl pohrobek, který přirozeně nemohl být podřízen jeho přímé moci. V rámci samotného dědění potom odlišujeme nejbližší příbuzné, tedy manželku a zůstavitelovy děti, které dědily každý rovným dílem. Naopak v případě vzdálenějších příbuzných (např. vnoučata) se dědilo rovným dílem z části, která připadla jejich nejbližšímu předkovi. Všechny tyto osoby byly

součástí zůstavitelovy rodiny, proto v případě dědění jsou označovány, jako dědicové domácí (*domestici*). To mělo za následek, že byli zároveň dědici nutnými (nemohli dědictví odmítnout), a to ani v případě předluženého dědictví, což mohlo být značně nevýhodné. *Zemřel-li v nejstarších dobách v Římě zůstavitel, který neměl takové přirozené nejbližší dědice a byl zároveň intestatus (tedy nepořídil testament), byl jeho majetek zřejmě považován za věc ničí, a proto byl předmětem volné okupace.*⁷

Změnu přinesl zákon dvanácti desek, který zavedl zákonné dědické právo nejbližšího agnáta, tedy pokud v této době neměl zůstavitel vlastní a nutné dědice, dědil právě nejbližší agnát, který ovšem dědictví nemusel přijmout. Nejbližším agnátem se rozumí takový, který mu v době zůstavitelovy smrti stál nejbliže, tedy např. matka v agnátském vztahu nebo agnátští sourozenci, ti pak dědili rovným dílem podle hlav. Výhodou bylo právo nejbližšího agnáta, zejména u dědění po ženách, které nemohly mít vlastních a nutných dědiců. V této podobě byla potom ustálena intestátní dědická posloupnost civilní, která se uplatnila zejména v nejstarších dobách, uznávala agnátské vztahy a postupem času byla vytlačována, až nakonec zanikla úplně.

2.1.5.2 Praetorská dědická posloupnost (*bonorum possessio*)

V pozdějším vývoji dědického práva, tak jako v celém právu římském, začíná mít velký vliv praetor, čímž v dědickém právu vzniká samostatná dědická posloupnost, která stojí nezávisle na úrovni posloupnosti civilní. Tento druh posloupnosti se odlišoval od posloupnosti civilní v několika zásadních otázkách. V první řadě už nestojí jen na agnátských vztazích, ale postupem času převládá příbuzenství kognátské. Další podstatnou změnou byl okamžik dědění, který již nenastává smrtí zůstavitele, nýbrž přijetím dědictví dědicem, z toho plyne nově možnost dědictví odmítnout. Dědilo se ve čtyřech dědických skupinách a dědic mohl být přizván k dědění vícekrát.

Do první dědické třídy podle praetorského práva řadíme děti zůstavitele (*unde liberi*), tedy osoby v postavení dětí, které přímo podléhají otcovské moci v okamžiku jeho smrti. Za určitých okolností se mohlo jednat i o osoby mancipované, tedy již nepodléhající moci otcovské, avšak tyto musely požádat o udělení držby pozůstalosti, splnily-li kolační povinnost. Tato povinnost se

---

⁷KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1 vydání. Praha, C.H. Beck 1995. 271 s.

projevovala tím, že každý emancipovaný dědic musel *do celkové hodnoty pozůstalosti započítat (konferovat) svůj majetek, který mají v okamžiku požádání o udělení držby, jinak jim bonorum possessio není přiznána.*⁸

Druhou třídou jsou legitimní dědicové (*unde legitimi*), tedy dědicové podle civilního práva, kteří mohli být povoláni již podruhé.

Třetí třídou jsou nejbližší pokrevní příbuzní (*unde proximi cognati*). *Pokrevní příbuzní do 6 stupně včetně, ze 7 stupně osoby v postavení podobném postavení bratranců a sestřenic.*⁹

Poslední čtvrtou třídou jsou přeživší manžel nebo manželka (*unde vir et uxor*), v případě, že spolu v době smrti žili v manželství.

Definitivní podobu dědického práva určilo až justiniánské právo. *Ke konečné úpravě dědického práva došlo až justiniánskou novelou č. 118 z r. 543, jejíž předpisy byly pak ještě jednou pozměněny novelou č. 127.*¹⁰ Touto novelou bylo definitivně dědické právo založeno jen na kognátské posloupnosti a dědicové se dělili do čtyř tříd. První třídou byli potomci zůstavitele (*descendenti*), druhou *ascendenti* a jeho sourozenci (*plnородí*) a jeho děti, ve třetí třídě pak sourozenci a jejich děti, ovšem *polorodí*, a konečně ve čtvrté třídě všichni další kognátští příbuzní bez rozdílu stupně.

2.2 Středověké dědické právo v našich zemích

Obecně lze říci, že vývoj dědického práva byl z převážné části ovlivněn feudalismem, který byl v českých zemích v období středověku silně zakořeněn, to se projevovalo na velké rozmanitosti úpravy práv v závislosti na tom, že si lidé nebyli rovni. Šlechta se řídila právem zemským, pro měšťany bylo potom právo městské. Poddanstvo zpočátku nemělo prakticky žádná práva, postupem času se i jejich postavení začalo zlepšovat. Stranou stála rovněž církev, která měla své církevní právo. Významnou roli, což znemožňovalo přirozený vývoj dědického práva, mělo odúmrtní právo panovníka, které znamenalo jeho právo na majetek v případě, že osoba zemřela bez potomků, nebo ti neměli na dědictví nárok. Tento princip vyplýval z toho, že panovník jakožto člen vládnoucího rodu vlastnil veškerou neobsazenou půdu, tedy i tu odúmrtní. Toto se týkalo pouze svobodných

---

⁸SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo. Systém a instituce*. Plzeň. Aleš Čeněk. 2011, 242 s.

⁹Tamtéž, 243 s.

¹⁰KINCL, Jaromír;URFUS, Valentin;SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1 vydání. Praha. C.H. Beck 1995. 274 s.

lidí, tedy zejména šlechty (pánů a rytířů), u poddaných připadala odúmrtí vrchnosti. Z počátku připadaly panovníkovi i nemovitosti po měšťanech, avšak postupem času se jich panovník vzdával ve prospěch měst. Výše uvedené zapříčinilo pomalý vývoj dědického práva ve středověku, proto zejména v počátečních fázích se některé instituty na našem území vyvíjely i několik desítek let nebo dokonce několik století.

2.2.1 Prameny středověkého zemského práva

Velký vliv na dědické právo na vývoj jednotlivých institutů měly jednotlivé prameny zemského práva.

Prvním významným dokumentem v zemském právu této doby byla statuta Konrádova vydaná roku 1189, která potvrdila dědické nároky nejbližších příbuzných a zároveň ve svém článku č. 18 uváděla – *Kdyby někdo neměl syny nebo syna a měl dcery, na tyto nechť připadne dědictví stejným způsobem, kdyby ani jich nebylo, dědictví nechť připadne nejbližším účastníkům nedílu/ „dědicům“*.¹¹ V tomto článku je poprvé potvrzeno dědické právo i ženám, a zároveň to potvrzuje pozici nedílu jako obrany proti králově odúmrtnímu právu. Statuta Konrádova by se dala považovat za počátky dědického práva na našem území, neboť do této doby se jednalo pouze o náznaky, avšak právě až tento dokument uzákonil dědické právo. *V letech 1310 a 1311 přinesly inaugurační diplomy vydané Janem Lucemburským rozšíření na širší příbuzenstvo.*¹²

Dalším významným momentem v zemském právu bylo privilegium Vladislava Jagellonského pro Čechy z roku 1497 a privilegium Rudolfa II. pro Moravu z roku 1587. V těchto privilegiích byla poskytnuta svoboda pořizování pro případ smrti. Na tato privilegia navazuje roku 1500 první úspěšná kodifikace zemského práva v podobě Vladislavského zřízení zemského, která převzala privilegia, co se týče obsahu dědického práva. Opět je vhodné připomenout, jak závislé bylo právo v této době na feudálním zřízení, kde hlavní vliv měla šlechta a panský stav, popřípadě panovník, a právě proto bylo Vladislavské zřízení zemské první kodifikací zemského práva, ač pokusy o kodifikaci byly již dříve.

---

¹¹VANĚČEK, Václav; MALÝ, Karel a kol. *Prameny k dějinám státu a práva v Československu*. Praha. Státní pedagogické nakladatelství. 1967. 44 s.

¹²VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. 3. vydání. Plzeň. Aleš Čeněk. 2016.

Na přelomu 15. a 16. století vznikla soukromá sbírka, která má pro nás v dnešní době velký význam v poznání fungování práva zemského tehdejší doby, tedy i práva dědického. Jedná se o sbírku Viktorina Kornela ze Všehrd (dále jen Všehrd) O právech súdiech i o dskách země české knihy devatery. Tato sbírka doplňuje tehdejší prameny a umožňuje nám poznávat faktické fungování jednotlivých institutů tehdejší doby. Všehrd byl místopísařem zemských desek, proto velkou část své tvorby spojil právě se zemskými deskami. Osobně vnímám jako největší přínos této sbírky v poznání o fungování nápadního zápisu, kde Všehrd podrobně popisuje další způsob umožňující dispozici s majetkem i pro případ smrti. Nápadní zápis spočíval v zápisu do zemských desek, který měl následně právní význam. V případě sepsání vůle tímto způsobem bylo podstatnou výhodou, že bylo možné i mezi osobami nepříbuznými, na druhé straně tento způsob znemožňoval vůli libovolně změnit.

2.2.2 Zemské právo

Nejprve znalo středověké právo pouze intestátní dědickou posloupnost, i když z počátku středověku je přesnější mluvit o intestátních pravidlech, neboť neexistovala ucelená úprava, až postupem času se začala postupně v různých etapách rozvíjet. Lze s jistotou konstatovat, že byli upřednostňováni mužští potomci, ač postupem času bylo v jistých fázích potvrzeno i dědění žen. Nemanželské děti nepožívaly žádná práva plynoucí z dědění. Vývojem doby se u nás vyvinuly určité formy dědění charakteristické pro dědické právo ve středověku. Jedním z prvních byl rodinný nedíl jako reakce na panovnickou odúmrt'. Dalšími formami bylo darování pro případ smrti, spolky (unio, umělý nedíl), navazující na nedíly – zejména pro šlechtu, dále pozdě ve středověku testament (kšaft). Jistou formou byl i nápadní zápis.

2.2.2.1 Nedíl, rodinný nedíl, unio

Nedíl je majetkoprávní rodinné společenství pokrevně příbuzných, které se využívalo již v předstátní době. Jeho účelem je obrana proti odúmrti panovníka, jedná se o bezpodílové spoluvlastnictví. Zajímavostí bylo, že ho netvořili pouze svobodní, nedíl tvořili i poddaní. Ve středověku došlo k jeho novému rozvoji a nové právní formulaci. *Postupně vznikalo právo nedílové, tvořené: smlouvami uzavíranými dlouhodobě s tímž obsahem, faktickým dodržování obyčejů, soudními*

*nálezy, usnesením dvorských sjezdů a nařízením knížat a králů.*¹³ Můžeme rozlišovat 4 typy nedílů, prvním z nich je otcovský (dědovský), dále nedíl bratrský, nedíl strýcovský a nedíl vdovský (mateřský). Toto dělení je významné rovněž pro poznání toho, kdo měl v nedílu hlavní slovo, avšak v rámci nedílu se potom používala posloupnost intestátní. Oddělení se z nedílu postupem času je možné, jestliže se osoba oddělila a zemřela, stal se její majetek odúmrtí panovníka. Každý z typů nedílů měl svá specifika, co se oddělování týkalo.

V návaznosti na nedíl začal vznikat i tzv. umělý nedíl neboli unio. Byl obranou proti panovníkově odúmrti ke svobodným statkům. Tento specifický nedíl začal vznikat později v době, kdy se u dědění myslelo nejen na příbuzné pokrevní, ale i na ty vzniklé ze zákona, proto se unio mohlo týkat i jich. Dokonce umělý nedíl mohl vznikat i bez příbuzenského vztahu, tedy byl zde kladen důraz zejména na majetkové propojení uzavřené smlouvou.

2.2.2.2 Darování pro případ smrti

Darování pro případ smrti bylo v našich zemích zpočátku prakticky nemožné. *Svobodnému nakládání s majetkem po dlouhá staletí bránila existence rodinného nedílu, panovníkovo odúmrtí právo a v neposlední řadě také intestátní dědická posloupnost.*¹⁴ Darování se plnohodnotně prosadilo až s vlivem římsko-katolické církve, která prosazovala volné nakládání s majetkem, což vycházelo jednak z římského práva, tak zároveň z chápání božské existence v tom smyslu, že darováním ve prospěch církevních institucí měl darující vykoupit svoji duši. Toto nelze považovat jako plnohodnotné dědění, neboť se jednalo o jednání mezi živými pro případ smrti. Mohlo to být provedeno dvojím způsobem. *V prvním případě byly účinky darování vázány na suspenzivní výminku dárcovi smrti. Druhý způsob umožňoval, aby účinnost daru nastala okamžitě a dárci zůstala (až do smrti) jen držba užitků z darované nemovitosti.*¹⁵ Zde uvedeným se značně rozšířila možnost dispozice s vlastním majetkem.

---

¹³SCHELLE, Karel. *ABGB a dědické právo*. Dny práva 2010. 1. ed. Brno. FPR MU Brno, 2010. [online] . [cit 1.3. 2016] dostupné z: [https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/08_promeny/Schelle_Karel_\(4371\).pdf](https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/08_promeny/Schelle_Karel_(4371).pdf)

¹⁴VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. 3. vydání. Plzeň. Aleš Čeněk. 2016. 157 s.

¹⁵SCHELLE, Karel. *ABGB a dědické právo*. Dny práva 2010. 1. ed. Brno. FPR MU Brno, 2010. [online] . [cit 1.3. 2016] dostupné z: [https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/08_promeny/Schelle_Karel_\(4371\).pdf](https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/08_promeny/Schelle_Karel_(4371).pdf)

2.2.2.3 Testament (kšaft)

Říkáme-li o úpravě dědického práva ve středověku, že jeho vývoj byl velmi zpomalen feudalismem, pak u kšaftu samotného to platí dvojnásob. V praxi do konce 15. století téměř neexistoval, a nutno dodat, že ani po roce 1500 od Vladislavského zřízení zemského (dále jen VZZ), nedošlo k velkým změnám. Dědění ze závěti se týkalo pouze majetku nemovitého, pro majetek movitý se používal jiný způsob kšaftování, kdy zůstavitel kšeftoval „pod svou pečeti“. *Kšaftem „jiným“ se kšeftovalo o majetku movitém, již v 15. století bylo obyčejem, že o tomto majetku mohl šlechtic pořizovat svobodně, bez souhlasu panovníka kšaftt.*¹⁶ Jak jsem uvedl výše, součástí samotného testamentu byl majetek nemovitý. *Pojem kšaft nalezneme ve VZZ v celkem 12 člancích z celkových 562. Z toho počtu je ale nutno oddělit ty články, které mají téměř čistý charakter norem“ procesních“, event. ustanovení o poplatcích za úkony provedené zemskými úředníky.*¹⁷ V článku 196 VZZ je zmíněna přednost poslušnosti ze zákona před děděním z vůle zůstavitele. Zde uvedené dokládá, že ani VZZ nepřikládalo vůli zůstavitele patřičnou váhu, kterou jí přisuzujeme v dnešní době.

2.2.3 Městské dědické právo

2.2.3.1 Vývoj městského práva

Tak jak se vyvíjelo právo zemské, dochází paralelně k vývoji práva městského, souvisejícího s rozmachem měst zejména ve 13. století. Města se dělila na královská a poddanská, a jejich zakladatel jim uděloval privilegia. Královská města byla svobodná a panovník těmto městům uděloval městská privilegia, kterými panovník svěřoval do kompetence měst určitá práva, jako například správu města, trhové právo, pravomoci trestní a další. Toto vyústilo postupem doby ke vzniku městského práva, které se vyvíjelo nezávisle na právu zemském. Postupným rozšiřováním práv městům dochází k situaci, kdy města přebírala kompletní právní úpravy v závislosti na své geografické poloze. V průběhu 13. století k nám přichází vlivem německého práva dva základní právní směry, a sice právo magdeburské, které se inspirovalo saským zrcadlem (právní kniha z oblasti Saska v severním Německu) a právo švábské, inspirované právní knihou švábského zrcadla (oblast jižního Německa). Lze tedy shrnout, že česká města se řídila obecně těmito ucelenými systémy, nicméně vývoj každého města probíhal nezávisle. Na vliv městského práva mělo velký vliv právo římské,

¹⁶ADAMOVIČ, Karolína; Sýkora, Antonín. *Dědické zemské právo v české historii*. Key publishing 2013. 48 s.

¹⁷Tamtéž, 47 s.

proto v průběhu středověku najdeme v městském právu mnohdy vyvinutější úpravu než v právu zemském.

Postupem doby a rozvojem hospodářství měst se projevuje velká roztržitost městského práva a rozsáhlý právní partikularismus, který bránil rozvoji obchodu, i proto v průběhu 16. století jsou snahy o kodifikaci práva městského, podobně jako v právu zemském. Po Vladislavském zřízení zemském u nás dochází k bojům mezi šlechtou a městy, což vyústilo ke společnému jednání, jehož výsledkem byla roku 1517 Svatováclavská smlouva, která do kodifikačních snah začlenila i zájmy šlechty, a to z toho důvodu, že umožnila přístup šlechty k městskému soudu. V důsledku těchto událostí vydává zemský sněm roku 1523 usnesení o kodifikaci městského práva. Tyto kodifikační snahy vyvrcholily nejprve roku 1534 dílem přisuzovaným Brikcimu z Licska Práva městská, které nebylo nakonec přijato jako kodifikace městského práva. Konečně roku 1579 bylo vydáno dílo Pavla Kristiána Koldína z Koldína Práva městská Království českého, které se stalo kodifikací práva městského a lze ho tedy považovat za nejdůležitější právní dílo městského práva.

2.2.3.2 Charakteristika dědického práva

Do 16. století, kdy došlo ke kodifikaci městského práva, bylo dědické právo roztržité a jeho úprava se lišila město od města. Mnohdy byl rozdíl natolik zásadní, že kupříkladu v oblasti magdeburského vlivu bylo upřednostňováno dědění ascendentů, tedy dědicovy potomky, a naopak v oblastech s vlivem švábského práva bylo upřednostňováno dědění ascendentů, tedy zůstavitelových rodičů. Takto zásadních rozdílů bylo v právu městském hned několik, až do doby, kdy došlo ke Koldínově kodifikaci. Mimo vlivu římského práva, se projevil i vliv práva kanonického, proto v dědickém právu bylo městské právo podrobnější a propracovanější než právo zemské a mnohdy znalo instituty, které právo zemské postrádalo. Již samotná podstata dědického práva v městském právu je odlišná od práva zemského, kde se ve velké míře projevovaly zejména zájmy panovníka. Dědické právo městské stojí na představě, která vychází z důrazu na soukromé vlastnictví, jež je potřeba regulovat i po smrti. Z toho je patrný mnohem větší důraz na vůli zůstavitele než v právu zemském. *Ve své kodifikaci Koldín rozlišuje testamentární a intestátní posloupnost. Na dědice přecházely vedle práv i další povinnosti, zejména zemřelého, za něž dědic ručil až*

do výše zděděného majetku.¹⁸ Dále je patrný rozdíl oproti zemskému právu, zde je uplatňován v rámci dědictví princip univerzální sukcese, kdy dědic mohl do šesti neděl od smrti zůstavitele oznámit, že dědictví nepřijímá. Dalším velkým rozdílem proti právu zemskému byl výskyt definic v Koldínově díle, jako například definice závěti. Vůle zůstavitele měla přednost před intestátní úpravou.

2.2.3.3 Intestátní posloupnost

Intestátní posloupnost je upravena v čl. F V a násl. Koldínově díle. Je patrné, že přednost měli descendenté, pokud takoví nebyli, poté dědili ascendenté, a pokud ani těch nebylo, dědili ve třetí třídě ostatní příbuzní. Dále Koldín potvrzuje rovnost dědění u dcer a synů, a to stejným dílem. Další zajímavostí dědického městského práva je, že přiznávalo práva i pohrobkům, a to ve stejném rozsahu, jako u dětí narozených za života zůstavitele. Lze tedy konstatovat, že městské právo mělo velmi dopodrobna propracovanou dědickou posloupnost, což potvrzuje Koldín dělením na „stromy“ práva městského a práva světského, případně strom stupňů přátelství krevního, kde v čl. F XVI a násl. podrobně popisuje i za pomoci grafických náčrtů dědickou posloupnost. V neposlední řadě Koldín reflektoval i neopomenutelné dědice, jejichž práva musela být respektována.

2.2.3.4 Testamentární posloupnost

V Koldínově díle byla přiznána možnost sepsat závěť pouze osobám, které měly způsobilost k právnímu jednání, a samotná úprava formy sepsání závěti byla upravena na tehdejší dobu velmi dopodrobna. Dokonce bylo myšleno i na situaci, kdy testament bude napsán jinou rukou než zůstavitelovou, potom bylo zapotřebí, aby zůstavitel před dvěma svědky prohlásil, že se jedná o jeho vůli. Závěť byla nejčastěji v písemné formě, ovšem mohla být učiněna i ústně, a to za přítomnosti dvou svědků. Z mého pohledu velmi zajímavá byla situace v postavení svědků v tom smyslu, že zatímco v rámci dědění byla přiznána rovnost synů a dcer, tak v rámci svědeckví nemohla být svědkem žena. V závěti muselo být jasně stanoveno, co a kdo dědí, jinak by byl tento odkaz neplatný. Městské právo znalo i odkaz s podmínkou.

---

¹⁸MALÝ, Karel et al. *Práva městská Království českého, Edice s komentářem*. 1. vydání. Praha. Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum. 2013. 717 s.

2.2.3.5 Závěr

Závěrem k dědickému městskému právu lze shrnout, že jeho úprava byla po vzoru práva římského velmi propracovaná a podobala se spíše úpravě novodobé než paralelní úpravě v právu zemském. Na druhou stranu až do své kodifikace jí nelze přikládat velký význam, neboť městské právo dřívější doby sloužilo pouze pro potřeby jednotlivého města, případně jeho milového práva. Po své kodifikaci byla brána v určitých úsecích historie jako jeden z pramenů práva, proto význam městského práva je spíše v jeho přínosu do budoucna.

2.3 Dědické právo v našich zemích v období absolutismu

2.3.1 Historické souvislosti

Z uvedeného v předchozí části by se ve středověkém vývoji dědického práva daly shledat určité prvky kontinuity a postupný vývoj samotného práva, popřípadě jeho jednotlivých institutů. Tento vývoj trval do začátku 17. století, kdy roku 1620 došlo k bitvě na Bílé hoře a následnému nástupu absolutismu, a tedy k rozsáhlým změnám. Panovník se stal nedotknutelný a nebyl nikomu odpovědný. Formálně tedy byla moc koncentrována do rukou panovníka. *Přestože nejvýznamnější etapy absolutismu pojíme se jmény vládnoucích panovníků, nejde jej vázat jen k osobě panovníka. Stačí si uvědomit, že mnozí z absolutistických panovníků, na rozdíl od Marie Terezie, Josefa II. a dalších, do výkonu státní moci prakticky nezasahovali.*¹⁹ Dále byl oslaben vliv stavů a bylo posíleno postavení katolické církve, která se opět stala jediným náboženským vyznáním.

2.3.2 Obnovené zřízení zemské

Mohlo by se zdát, že nástup absolutismu byl v postupném vývoji krokem zpět, nicméně lze konstatovat, že minimálně v dědickém právu tomu tak není. Z pohledu práva obecně se stalo pro toto období zásadním pramenem Obnovené zřízení zemské (dále jen OZZ) z roku 1627 pro Čechy a roku 1628 pro Moravu, posléze doplněné roku 1640 o deklaratoria a novely. Prvním podstatným rozdílem, stejně jako v právu městském, byla inspirace v římském právu, tedy na prvním místě v dědickém právu byla dána vůle zůstavitele. Při pohledu na úpravu dědického práva v OZZ je zajímavá forma úpravy. Nejen, že obsahuje samotnou pozitivní úpravu, ale v některých pasážích ruší ustanovení nebo vysvětluje a zdůvodňuje jednotlivá ustanovení, což se jeví velmi prakticky a pro tuto dobu i

---

¹⁹SCHELLE, Karel; VOJÁČEK, Ladislav. *Stát a právo v období absolutismu. sborník*. 1 vydání. Brno. Masarykova univerzita. 2005. 11 s.

žádoucím. Dále je patrné, že OZZ disponuje řadou termínů, které dřívější úpravy neznaly. Vyskytují se zde pojmy jako majetek nebo movitosti a nemovitosti. Další podstatnou změnou je zánik nedílů.

2.3.3 Kšaft

Poslední vůle zůstavitele se označuje v OZZ jako kšaft, a na rozdíl od úpravy do roku 1627 již není zapotřebí svolení panovníka, tento institut je výslovně v OZZ zrušen. Kšaft měl určité náležitosti, které musely být splněny, aby kšaft samotný mohl mít právní následky. V první řadě musel být učiněn osobou „zdravého rozumu“, tedy takovou, která byla v době sepsání testamentu příčetná. Za další formální náležitost lze uvést samotný projev vůle, tedy aby všechny osoby, které se účastní procesu sepsání poslední vůle, přesně věděly, že se jedná právě o tento úkon a v jakém rozsahu je činěn. Opět lze vyzdvihnout tuto úpravu pro správnou a věcnou reakci na problémy z doby dřívější, kdy často docházelo k praktickým problémům určení toho, co je poslední vůlí, případně čeho se týká. Konečně je třeba připomenout, že samotná procedura obsahovala jasně popsany formální obřad, kde byla celá poslední vůle přečtena, a jehož se účastnil kšaftující a svědci, tedy příslušníci panského nebo rytířského stavu, kteří svou pečeti a podpisem stvrdili, že se jedná o poslední vůli kšaftujícího, a bylo tedy podstatné dodržet tento obřad pro platnost kšaftu pod pohrůžkou jeho neplatnosti. *V deklaratoriích a novelách panovník „prolamuje“ pravidlo obligatorního společného obřadu, když generálně souhlasí s tím, že ho kšaftující může požádat písemně o povolení, kterým potom mohl spolu s kšaftem obeslat „svědky“ k pouhému podpisu a přivěšení pečeti, přičemž chybělo ústní prohlášení před shromážděnými svědky, že listina představuje skutečnou poslední vůli kšaftujícího.*²⁰ Je tedy patrné, že panovník v deklaratoriích a novelách umožnil tento obřad takto obejít, což v praxi mohlo pojmout velké množství praktických situací, které mohly nastat, a pro které nebylo možno obřad absolvovat. Toto se vztahovalo pouze na osoby z panského nebo rytířského stavu. *Dodržet všechny slavnosti se vyplatilo, protože napadání kšaftů z formálních důvodů bylo v dané době zřejmě populární a nezastavilo se jen u nedostatku ceremonie.*²¹ Shora uvedené bylo vyvozováno z deklaratorií a novel, kterými panovník upřesnil, kdy je vůle platná, respektive vyloučil, že je poslední vůle neplatná jen pro zjevný

---

²⁰ADAMOVÁ, Karolina; Sýkora, Antonín. *Dědické zemské právo v české historii*. Keypublishing 2013. 86 s.

²¹Tamtéž, 86 s.

přepis, ač byl význam všem účastníkům znám. Z tohoto důvodu tedy po roce 1640 bylo zřejmé, že pro platnost či neplatnost poslední vůle měl stěžejní roli projev vůle. Toto opět dokládá vysokou flexibilitu právní úpravy, ač v této době vládl panovník absolutisticky. Je patrné, že deklaratoria a novely poměrně značně zmírňovaly samotnou úpravu, tedy můžeme sledovat jev, kdy panovník se snažil chovat racionálně a velmi tvořivě místo toho, aby upevňoval svoji neomezenou moc, a tedy jakkoli rezignoval na samotné právo či práva ostatních.

Obligatorní obřad rovněž nevyžadoval po vzoru římského práva kšaft privilegovaný, který zmírňoval podmínky platnosti kšaftu a vztahoval se na výjimečné situace, jako například morová epidemie. Zde bylo dokonce možné, že kšaft nebyl nikým osvědčen, pokud nelze zajistit alespoň dva svědky nebo se tento typ kšaftu vztahoval na vojáky při jejich vojenských výpravách, či pro případ jejich zajetí.

Pro doplnění je třeba uvést, že nedodržení stanoveného obřadu nebylo jediným důvodem, který způsoboval neplatnost kšaftu. Dalším důvodem mohlo být rozhodnutí zemského soudu, pokud tak navrhla oprávněná osoba. Dále *kšaft pozbyl platnosti pro případ, že by se kšaftujícím po jeho pořízení nebo po jeho smrti narodilo další dítě.*²² Nakonec OZZ také změnilo starší zásadu, podle které *byl vždy platný první kšaft (poprvé pořízený), ledaže si možnost dalšího kšaftovní kšaftující v prvním kšaftu vymínil.*²³ Od OZZ platilo pravidlo platnosti posledního pořízeného platného kšaftu.

Významnou roli pro sepsaný testament měly zemské desky, kde byla možnost zaznamenat testament a tím zvýšit jeho jistotu a minimalizovat riziko, že nedojde k řádnému provedení testamentu po smrti zůstavitele. V situaci, kdy byl držen testament jinou osobou, potom v případě smrti nastala povinnost do 6 týdnů doručit tuto listinu úředníkům zemských desek. V případě nedodržení této lhůty zde byla možnost udělení pokuty, a pokud daná osoba měla být zároveň dědicem dle testamentu, měl její prospěch z dědictví propadnout. OZZ myslelo i na situaci, kdy by došlo k úmyslnému zatajení kšaftu, v tom případě byla potom osoba, která takto jednala povinna nahradit škodu, která tímto vznikla.

Závěrem ke kšaftu nutno poznamenat, že již nebyl pořizován jen o věcech nemovitých ale i o věcech movitých. OZZ umožňovalo formou odkazu pro případ

---

²²Tamtéž, 89 s.

²³Tamtéž, 89 s.

smrti darovat movitosti, avšak pouze v *hodnotě nepřevyšující 500 kop míšenských „grošů“*²⁴

2.3.4 Intestátní dědická posloupnost

Dědění ze zákona dle OZZ bylo poprvé v historii v zemském právu na našem území upozaděno a nastupovalo pouze v případě, že nebylo možné dědit dle závěti. Stejně jako v případě závěti, která se dle OZZ nazývala kšaftem, tak i pro intestátní dědickou posloupnost používá OZZ novou terminologii, a sice „nápad“. Pojem nápad není v dědickém právu ničím novým, nicméně až v této právní úpravě je konkrétně definován. Dříve byl tento pojem značně obecný a používal se ve vícero významech.

Dědická intestátní posloupnost dle OZZ zahrnuje jak osoby v příbuzenském vztahu, tak ve vztahu manželském, a jako poslední variantu i královskou komoru. Na první pohled se může rozdělení jevit přehledné a jasné, nicméně rozdělení do 5 dědických tříd je díky své rozsáhlosti nutno doplnit dalšími pravidly, dle kterých se v rámci jednotlivých tříd postupuje.

2.3.4.1 Dědické třídy

V první třídě jsou všichni přímí příbuzní, stojící na linii sestupné, tedy descendentí. V rámci úpravy v této dědické „skupině“ je podstatné, zda se jedná o dědickou posloupnost po otci (příp. dědovi) nebo po matce (bábě). Posloupnost po otci je upravena takto: *Veškerý majetek dědí synové rovným dílem. Kdyby po některém ze zemřelých synů zůstali vnukové mužského pohlaví současně se syny žijícími, dědí rovným dílem to, co by příslušelo jejich otci (jure repraesentationes). Kdyby zůstali jen vnukové po synech oddělených, dědí všichni rovným dílem (in capita). Kdyby zůstali jen vnukové po synech neoddělených, dědí rovným dílem to, co by příslušelo jejich otci (jure repraesentationes). Však co se dětí ženského pohlaví od synů dotýče, ty nemají nápadu před dcerami míti, nýbrž s dcerami jure representationis in stirpem tolikéž tj. všechny tolik, co by měl otec jejich sám byl na svůj díl měl děditi. Jestliže není synů ani vnuků dědí veškerý majetek rovným dílem dcery. Kdyby po některé ze zemřelých dcer zůstali vnukové obojího pohlaví, dědí rovným dílem to, co by příslušelo jejich matce (jure repraesentationes). Kdyby po zůstaviteli zůstali jen vnukové po dcerách, dědí*

---

²⁴Tamtéž, 90 s.

všichni rovným dílem (*in capita*) bez rozdílu pohlaví.²⁵ V rámci posloupnosti po matce byla úprava následující: „Majetek nemovitý dědí synové rovným dílem. Kdyby po některém ze zemřelých synů zůstali vnukové mužského pohlaví současně se syny žijícími, dědí rovným dílem to, co by příslušelo jejich otci (*jure repraesentationes*). Jestliže není synů ani vnuků mužského pohlaví, dědí nemovitý majetek rovným dílem dcery. Kdyby po některé ze zemřelých dcer zůstali vnukové obojího pohlaví současně s tetami, dědí rovným dílem to, co by příslušelo jejich matce (*jure repraesentationes*). Kdyby zůstala jen vnoučata, dědí podle hlav rovným dílem bez rozdílu pohlaví. Movitý majetek dědí synové i dcery zůstavitelky rovným dílem bez rozdílu pohlaví. Kdyby po některé ze zemřelých dcer nebo synů zůstali vnukové obojího pohlaví současně se strýci a tetami, dědí rovným dílem to, co by příslušelo jejich matce (*jure repraesentationes*). Kdyby zůstala jen vnoučata, dědí podle hlav rovným dílem bez rozdílu pohlaví.“²⁶ Je tedy patrné, že dědická posloupnost dle první třídy je upravena velmi podrobně a snaží se chránit práva těch dědiců, kteří do první skupiny spadají. Závěrem k první třídě nutno poznamenat, že zde uvedené se týká pouze manželských dětí, neboť nemanželské děti nemohly dědit nemovitý majetek vůbec, a ten movitý pouze v případě, že byly zahrnuty do závěti zůstavitele.

Od druhé dědické třídy je intestátní posloupnost upravena specificky, a lze konstatovat, že úprava v druhé a třetí skupině a úprava ve čtvrté a páté se navzájem doplňují a prolínají. Druhou skupinou je posloupnost v přímé linii vzestupné, tedy ascendentí. Toto představuje průlom oproti předchozím úpravám, kde předci nebyli zahrnuti do dědických tříd. Zároveň skupinou třetí potom byla posloupnost v linii pobočné, tedy kolateráti. Jak již bylo popsáno výše, záměrně tyto skupiny uvádím společně, neboť pravidla, kterými se posloupnost v těchto skupinách řídila, jsou značně propojena, tedy dědit mohli zároveň jak předci, tak sourozenci (jejich potomci) zůstavitele ve druhé dědické skupině. V rámci druhé dědické třídy je nutné oddělit, zda se jedná o movitý či nemovitý majetek. Tedy v případech, kdy nedošlo k dědění dle první skupiny a zároveň zůstavitel zanechal pouze nemovitosti, pak dědil rovným dílem otec a bratři (případně děti bratra rovným dílem z dílu jejich otce). V situaci, kdy není takových dědiců, pak ve druhé skupině dědí matka, sestry a polorodí bratři (případně děti sester a polorodých bratrů rovným dílem z dílu jejich rodiče), a v případě, že žijí jen děti

---

²⁵Tamtéž, 97 s.

²⁶Tamtéž, 97 s.

sester a polorodých bratrů, pak dědí všichni rovným dílem. V případě, že po sobě zůstavitel zanechal pouze movitosti, pak dědí otec, matka a sourozenci rovným dílem (případně děti sourozenců rovným dílem z dílu jejich rodiče). Nakonec poslední variantou ve druhé dědické skupině je stav, kdy zůstavitel zanechal jak movitosti, tak nemovitosti. Na movité věci se vztahuje pravidlo, kdy se movitý majetek rozdělí na 3 díly, přičemž jeden připadá otci a bratrům po otci, a zbylé dva díly matce, sestřím a polorodým bratrům, to vše za dodržení pravidel uvedených výše pro druhou skupinu o velikosti podílů a situaci pro případ, že jeden z těchto dědiců zemřel.

V případě, že není dědice dle prvních dvou skupin, pak třetí dědická třída doplňuje předchozí dvě o situaci, kdy bude dědit nejbližší mužský příbuzný po otci, a není-li takového dědice, pak nejbližší příbuzná po otci. Pro případ že ani takovýto dědic není, bude dědit nejbližší mužský příbuzný po matce, případně nejbližší příbuzná po matce, není-li mužského příbuzného po matce.

Nedojde-li k dědění v rámci prvních tří dědických tříd, nastupovala třída čtvrtá, kterou byla posloupnost mezi manžely, a třída pátá, do níž spadala odúmrtí královské komory. K tomu, aby mohlo dojít k dědění v čtvrté dědické skupině, bylo zapotřebí splnění dalších zákonných podmínek. V první řadě musel zemřít zůstavitel, který měl manžela, případně manželku a nezahrnul je do závěti, a zároveň neměl příbuzného do desátého stupně příbuzenství. Další podmínku lze spatřit v absenci úpravy poměrů mezi manžely manželskou smlouvou, a konečně poslední podmínkou byla nemajetnost dědice. Zejména poslední podmínka, tedy aby jeden z manželů byl „chudý“ byla velmi rozpornou, neboť v praxi logicky bylo složité určit, kdo je nemajetný, proto byla maximální snaha v těchto případech všechny poměry mezi manžely upravit manželskou smlouvou. Toto ustanovení se jeví v porovnání s celou úpravou dědického práva v OZZ přinejmenším zvláště, neboť celá úprava, zejména potom úprava intestátní dědické posloupnosti se zdá být velmi podrobná a zároveň působí dojmem, že se snaží postihnout všechny případy a pomáhá s interpretací sporných ustanovení, zatímco ustanovení o nemajetném manželovi působí přesně opačně. V případě, že by tedy jeden z manželů byl nemajetný, potom by dědil jednu čtvrtinu z celé pozůstalosti, zbylé tři čtvrtiny by připadly královské komoře. Pokud by ani manžel nedědil, tedy by buď žádný nebyl, nebo nesplňoval zákonné podmínky podle čtvrté dědické třídy, připadla by celá pozůstalost královské komoře.

2.3.4.2 Závěr

Závěrem k dědické posloupnosti podle Obnoveného zřízení zemského bych rád doplnil, že obsahovala další instituty, jako například institut vydědění synů, dcer nebo manželek a podrobně popisovala, v jakých případech a z jakých důvodů lze takto učinit. Dále například obsahovala povinný díl jednotlivých dědiců, který bylo nutné respektovat v rámci kšaftu, tedy skupinu dědiců, jež nebylo možné v rámci dědického procesu bezdůvodně vynechat. Po vzoru celé úpravy dědického práva v OZZ je i povinný díl upraven velmi podrobně a rozlišuje, kdy se jedná o dědění po matce, kdy po otci a respektuje zájmy zejména synů, potom dcer, ale bylo pamatováno rovněž na ascendenty. V úplném závěru této kapitoly bych tedy rád shrnul, že podstatou úpravy dědického práva dle OZZ je zejména přednost vůle zůstavitele, dále potom propracovanost a podrobnost samotné úpravy, a to i u posloupnosti intestátní, která byla odsunuta až za vůli zůstavitele. Mnohdy úprava je natolik konkrétní, že ve výsledku působí mírně nepřehledně, nicméně i přesto lze tuto úpravu považovat v mnoha pohledech za průlomovou na našem území.

2.4 Shrnutí první části

Na konci první části této práce bych rád pro přehlednost shrnul doposud popsáný vývoj dědického práva na našem území. Dědické právo u nás se vždy vyvíjelo v závislosti na situaci, která panovala ve společnosti. Od počátku vývoje středověkého práva, kdy v rámci dědického práva byla upřednostňována odúmrt' panovníka, probíhal postupný vývoj institutů dědického práva, a jeho dopad se rozšiřoval na stále širší okruh adresátů. Dalo by se říci, že docházelo pozvolna ke smazávání rozdílů v dědickém právu pro jednotlivé stavy nebo v závislosti na pohlaví osoby. Tento vývoj byl přerušen v roce 1620 bitvou na Bílé hoře následnou reakcí Habsburské monarchie na represe a dále nástupem absolutismu. Nicméně nelze říci, že by se vývoj zastavil, spíše bych toto období charakterizoval tak, že se odklonil od doposud relativně stálého vývoje a pokračoval dále. Tento stav bych dle mého názoru přisuzoval změně v myšlení panovníků, kteří ač vládli absolutisticky, tak v právu neupřednostňovali své zájmy tak, jak bych osobně očekával. V přechodu od středověkého práva k novověkému můžeme zároveň pozorovat v dědickém právu snahu přibližovat dědické právo reálnému životu a praxi v tom smyslu, že se dědické právo snaží postihnout co nejširší záběr situací, které je schopno úspěšně řešit a poskytuje „návod“ jak nejasné pojmy dědického práva vykládat a zejména chápat.

Nezávisle na vývoji dědického práva zemského probíhal ve středověku vývoj „modernějšího“ práva městského, kde jeho modernost byla upozaděna jeho relativně malým významem oproti právu zemskému, nicméně jeho význam se promítl do práva následující doby.

3 Úprava dědického práva dle Všeobecného občanského zákoníku z roku 1811

3.1 Úvodem krátce k vývoji před přijetím ABGB

Všeobecný občanský zákoník (ABGB) byl vyhlášen v roce 1811, ovšem zásluhy za vznik ABGB je potřeba směřovat spíše do století 18., zejména potom osvícenským panovníkům Marii Terezii a jejímu synovi Josefu II. Kodifikační snahy jsou spojeny již s vládou Marie Terezie, dalším podstatným faktorem byly stále se uvolňující poměry ve společnosti a postupné smazávání rozdílů mezi jednotlivými stavy. Prvotním kodexem v rámci občanského práva, který měl ambice stát se moderním, byl Codex Theresianus, kdy za vlády Marie Terezie probíhaly práce komisi pro vypracování návrhu kodexu občanského práva, avšak sama panovnice ho nakonec odmítla. Na její práci navázal Josef II., za jehož vlády se pokračovalo v kodifikačních snahách navazujících na Codex Theresianus. Dalšími podstatnými roky z vlády Josefa II., je potom rok 1783, kdy byl vyhlášen patent o právu manželském a zejména potom rok 1786, kdy byl vydán Všeobecný občanský zákoník Josefa II. Další kodifikační snahy probíhaly po smrti Josefa II., kdy koncem 18. století byla vytvořena další z několika zákonodárných komisí, v jejímž čele stanul Karl Anton von Martini a přepracoval předchozí kodifikační pokusy. Výsledkem bylo v roce 1797, že tento návrh občanského zákoníku byl vyhlášen v Haliči „na zkoušku“. Na počátku 19. století byl Haličský zákoník modifikován a upraven, a definitivním zlomem, kdy lze označit zákoník za moderní kodifikaci soukromého práva platnou na našem území, je rok 1811 a vydání Všeobecného zákoníku občanského, jehož význam jen umocňuje fakt, že samotný zákoník přežil i samotnou Habsburskou monarchii (popřípadě jejího nástupce v podobě Rakouska-Uherska) a v Československu byl platný jako celek do roku 1950.

3.2 Charakteristika ABGB

Úvodem bych rád zmínil, že v rámci úpravy v ABGB vycházím z jejího původního znění z roku 1811, neboť jedním z cílů mé práce je komparovat, kam se nutně posunul vývoj dědického práva v době trvající přes 200 let. Následně ABGB prošlo celou řadou novelizací, nicméně je třeba zmínit, že podstata, principy a instituty se ve své podstatě téměř nezměnily.

Všeobecný občanský zákoník je moderním zejména z toho důvodu, že se mu podařilo odstranit rozdíly v dělení do jednotlivých stavů, bylo zakázáno otroctví a nevolnictví, uznával již přirozený smysl zákona, jakožto i přirozené zásady. ABGB se inspirovalo římským právem, potažmo městským právem Koldína.

3.3 Principy dědického práva

ABGB je založeno na principech vycházejících obecně z římského práva, ač někdy jsou tyto principy mírně modifikovány.

Nejzákladnějším principem dědického práva je princip zachování hodnot, jehož citaci jsem již použil v úvodu mé práce, a jenž spočívá v přechodu majetku na dědice v tom smyslu, že předmět dědictví je zachován a pokračuje ve své existenci u nabyvatele. Na tomto principu je založena celá podstata dědického práva.

Rovněž princip univerzální sukcese je jedním z nejstarších a nejzákladnějších principů, kdy dědic vstupuje nejen do práv, ale i povinností a nelze tyto dvě složky nijak oddělit.

Dalším principem je princip přechodu na jednotlivce, kdy v rámci dědického práva vybírá zůstavitel dědice, kterému nechá svůj majetek. Dále se tento princip projevuje tím, že stát v rámci práva nedědí, majetek mu připadne až úplně v posledním případě, kdy není žádného dědice a ještě v rámci odúmrti, nikoliv dědění. Tento princip rovněž podporuje fakt, kdy je v rámci úpravy velké množství dědických tříd, aby právě majetek nespadal do rukou státu téměř nikdy. Bylo-li by tomu naopak, potom by to mohlo svádět k tomu, že by byla ve společnosti chudoba, neboť by zůstavitel neměl jedinou motivaci před svou smrtí neprohodovat celý svůj majetek.

Volnost zůstavitelova ve volbě dědice v první řadě podtrhuje přednost testamentární posloupnosti před intestátní. Je vyjádřením toho, že právě zůstavitel by měl rozhodovat o vlastních dědicích, nikdo jiný, ani kdyby tuto osobu určil sám zůstavitel. Zároveň tento princip je ve střetu s úpravou zákonných dědiců, které je nutno chránit, jako dědice, kteří pokračují v určité rodinné generaci.

V návaznosti na volnost zůstavitele je potřeba doplnit princip volnosti dědicovy u přijetí dědictví, kdy nikdo nemůže být nucen být dědicem. Rakouské

právo stálo na principu adičním, tedy nikoliv v povinnosti dědictví odmítnout, nýbrž dědictví přijmout v případě zájmu.

V celém 18. století byla jednou z největších snah panovníků zrovnoprávnit úpravu, což se úspěšně povedlo promítnout do úpravy v ABGB. Princip rovnosti spočívá v rovnosti mužů a žen, případně rovnosti všech osob bez rozdílu jejich postavení. V právní úpravě se tento princip projevuje zejména tím, že označení syn nebo dcera, případně otec nebo matka je nahrazeno pojmy děti nebo rodiče. Tato rovnost se projevuje nejen u dědiců, ale zároveň u zůstavitele, kde až na malé výjimky došlo k smazání rozdílů mezi děděním po otci, či děděním po matce. Pouze v případě svědků je stále zapotřebí, aby se jednalo o muže.

Posledním z principů, na kterém stálo rakouské právo, byl princip úřední ingerence při nabytí dědictví, který jako jediný nebyl převzat z práva římského. Jedná se o princip, kdy k samotnému nabytí dědického práva, dochází až okamžikem, kdy proběhlo dědické řízení a dědické právo nebylo na základě dědického titulu přiznáno.

3.4 Členění dědického práva v ABGB

Dědické právo v ABGB je upraveno zejména v § 531-824 a je rozděleno do hlav 8-15. Při prvním pohledu je patrné, že je upraveno podrobně a s důrazem na přehledné členění. Úvodní hlava dědického práva, tedy hlava osmá ABGB vysvětluje terminologii v rámci dědického práva a upravuje základní podmínky nabývání dědictví. Devátá hlava upravuje projev poslední vůli zůstavitele, závěť a otázky spojené s jejím pořizemím. V desáté hlavě je upravena určitá modifikace určování dědiců. Tato hlava upravuje náhradnictví a svěřenství. Jedenáctá hlava upravuje odkazy a navazuje tak na § 535 ABGB. Další hlava tedy dvanáctá částečně navazuje na hlavu devátou, neboť upravuje dispozici s poslední vůlí a dále upravuje výminky. V hlavě třinácté je upravená dědická posloupnost zákonná. Čtrnáctá hlava ABGB pojednává o povinném dílu dědiců a vydědění. Konečně hlava patnáctá upravuje ujetí se držby dědictví. Určitým způsobem je jednotlivými ustanoveními dědické právo přímo nebo nepřímo upraveno i v jiných částech zákoníku, zejména potom v části šestnácté, která upravuje společenství vlastnictví, které může být chápáno i z pohledu společenství, které společně získává pozůstalost, nicméně hlavní část úpravy spadá pod hlavy uvedené výše.

3.5 Proces nabývání dědictví

Úvodem k samotné dědické úpravě je potřeba definovat pojmy, které zákoník používá, a které jsou různě propojeny. Dědické právo je definováno jako *Výlučné právo ujmouti se držby celé pozůstalosti nebo její poměrné části (např. poloviny, třetiny) nazývá se právem dědickým. Jest to věcné právo, které účinkuje proti každému, kdo by si chtěl osobovati pozůstalost.*²⁷ Za pozůstalost chápeme souhrn práv a závazků zemřelého, v případě, že se nezakládají na osobních poměrech. Vztah pozůstalosti k samotným dědicům je chápán jako dědictví.

Momentem rozhodujícím pro přechod dědického práva, je smrt zůstavitele, ledaže se osoba, jíž náleží dědické právo, do této doby tohoto práva zřekla, nebo toto právo zaniklo jinak. Samotné zřeknutí se dědického práva je možné i dříve, než zůstavitel zemře, a to i ve prospěch, respektive neprospěch svých dědiců. Jak již bylo uvedeno, je na něho vůči třetím osobám pohlíženo, jako na osobu shodnou se zůstavitelem, přiměřeně k jeho osobě. *K břemenům váznoucím na dědictví náležejí také náklady na pohřeb, přiměřené místní zvyklosti, stavu a jmění zemřelého.*²⁸

Nikdo se nesmí bezdůvodně ujmout držby dědictví, to musí být projednáno před soudem a následně převedeno na základě právního důvodu. Přihlášení se k dědickému podílu se nazývá dědická přihláška a musí být založena na jednom z právních titulů. Dědické právo v ABGB ovládá princip adice, tedy dědic musí dědictví přijmout, aby došlo k přechodu pozůstalosti, nikoliv jen dědického práva.

3.6 Dědická způsobilost

Obecnou způsobilost stát se dědicem zpravidla ztotožňujeme s oprávněním nabývat majetek, nicméně ABGB popisuje příčiny, za jakých lze osoby z dědického práva vyloučit. Takto lze charakterizovat dědickou nezpůsobilost, která může být způsobena několika důvody a jedná se o tyto osoby: *Kdo zůstavitele, jeho děti, rodiče nebo manžela ze zlého úmyslu poškodil na cti, těle nebo majetku nebo poškoditi hleděl takovým způsobem, že může býti proti němu z úřadu nebo na žádost poškozeného zakročeno podle trestních zákonů, jest potud nehoden dědického práva, pokud nevychází z okolností najevo, že mu zůstavitel*

---

²⁷Císařský patent č. 946/1811 Sb. zák. soud., Obecný zákoník občanský. § 532

²⁸Tamtéž, § 549

odpustil.²⁹ Dále i ten, kdo zůstavitele *k projevení poslední vůle donutil nebo podvodným způsobem svedl, překazil prohlášení nebo změnu poslední vůle, nebo potlačil poslední pořizení, které od něho bylo již zřízeno.*³⁰ Osoby, které se narodily v zemi, ale bez řádného dovolení opustily svoji vlast nebo vojenskou službu a zároveň to stanoví politická nařízení. V případě poslední vůle jsou vyloučeny i osoby, které byly usvědčeny z cizoložství nebo krvesmilstva, případně se k tomuto doznaly.

3.7 Dědické tituly

Všeobecný občanský zákoník zná 3 právní důvody, na jejichž základě je možné stát se dědicem, a sice z vůle zůstavitele, dědickou smlouvou nebo ze zákona, přičemž dle jejich právní síly je lze seřadit v pořadí dědická smlouva, vůle zůstavitele, a nakonec ze zákona. Zde uvedené tři právní důvody je potřeba ještě doplnit o odkaz, na jehož základě je možné v rámci poslední vůle zůstavitele nabýt nikoliv celou pozůstalost nebo její poměrnou část, ale pouze věc, kterou lze charakterizovat *jen jednotlivou věcí, jednou nebo několika věcmi určitého druhu, částkou nebo právem.*³¹ Odkazu je třeba přikládat velký význam, neboť hodnota odkazované věci nebyla limitována v porovnání s hodnotou celé pozůstalosti, tedy hodnota této věci mohla být vyšší než zbylá pozůstalost, nicméně odkaz není brán jako jeden z důvodů, na jejichž základě lze dědit, jelikož ten, jemuž je odkazováno se nestával dědicem, nicméně je odkaz upraven v části dědického práva, neboť docházelo k jeho častému využívání.

3.7.1 Odkaz

V úpravě v ABGB je odkaz převzat z práva římského avšak mírně modifikován. *Odkaz byl závazek uložený dědici nebo jiné osobě, na kterou bylo v posledním pořizení pamatováno (obtěžená osoba), aby něco plnila ve prospěch třetí osoby.*³² K platnosti odkazu musí dojít ke splnění 3 podmínek. V první řadě musí být součástí platného zřízení poslední vůle, dále musí být sám zůstavitel způsobilý a třetí podmínkou je potom způsobilost osoby stát se dědicem. Zpravidla odkaz připadá k tíži všech dědiců dle poměru jejich podílů, a to i v případě, že odkazovaná věc měla náležet jednomu dědici. Zůstavitel nemusel odkazovat pouze jedné osobě, mohl označit více osob, jako například chudí nebo

---

²⁹Tamtéž, § 540

³⁰Tamtéž, § 542

³¹Tamtéž, § 535

³²BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická poslušnost*. Plzeň. Aleš Čeněk. 2011. 25 s.

služební a rovněž mohl nechat rozdělení, jak bude rozděleno v těchto skupinách, na dědici nebo na třetí osobě. Odkázat bylo možné vše, co bylo předmětem obecného obchodu, věci práva a další mající nějakou hodnotu. Rovněž bylo možné odkázat za pomoci náhradnictví nebo svěřenství popsaného dále. Momentem, kdy odkazovník nabývá odkazu je zpravidla smrt zůstavitele, ovšem vlastnického práva pak nabývá až podle pravidel o nabývání vlastnického práva dle páté části ABGB. Zákon dále velmi rozsáhle upravuje předmět odkazu, kde mimo věcí určitých, určitého druhu nebo pohledávek, zahrnuje i kupříkladu definici klenotů nebo šperků a další ustanovení nebo definice vztahující se k předmětu odkazu.

V případě, že by odkazovník nechtěl nebo nemohl odkaz přijmout a zároveň nebylo zřízeno náhradnictví, bude odkaz součástí pozůstalosti, ledaže byl v odkazu určen odkaz více osobám, potom by připadl podíl ostatním rovným dílem. Pokud odkaz vyčerpá celé dědictví, může dědic žádat pouze náhradu svých nákladů nebo námahy.

3.8 Projev vůle zůstavitele

Jedním z dědických titulů, na jehož základě se osoba mohla stát dědicem, byl projev poslední vůle zůstavitele. Obecně spojuje ABGB projev poslední vůle s pojmem poslední pořízení a v případě, že v tomto posledním pořízení stanoví alespoň jednoho dědice, pak s pojmem závěť.

3.8.1 Podmínky platnosti závěti

Abychom mohli brát vůli zůstavitele jako projev poslední vůle, který má sledovat zamýšlený účinek, musí mít tato vůle určité vlastnosti. *Vůle zůstavitele musí být projevena určitě, nikoli pouhým přitakáním k návrhu, jenž mu byl učiněn, musí být projevena ve stavu úplné přičetnosti, s rozvahou a vážně, bez donucení, bez podvodu a bez podstatného omylu.*³³ Jednal-li zůstavitel v omylu, potom je podstatné, zda se jednalo o omyl podstatný, v tom případě by závěť byla neplatná. *Omyl jest podstatným, zmýlil-li se zůstavitel v osobě, na niž chtěl něčím pamatovati, nebo ve věci, kterou chtěl odkázati.*³⁴

Další podmínkou sepsání platné závěti je věk. Hranicí, kdy je možné pořizovat závěť bez omezení, je dokončení 18. roku života, nicméně v případě

---

³³Cisařský patent č. 946/1811 Sb. zák. soud., Obecný zákoník občanský. § 565

³⁴Tamtéž, § 570

nezletilců mladších 18 let, respektive starších 14 let je možnost pořídit závěť ústně před soudem. Mladší osoby 14 let závěť pořizovat nemohou.

Naproti tomu existují určité okolnosti, na jejichž základě není možné pořizovat poslední vůli, neboť je tato závěť neplatná. V případě, že prohlášení bylo učiněno s nedostatkem zdravého rozumu, tedy ve stavu zuřivosti, šílenosti, blbosti nebo opilství, je takové prohlášení neplatné, ledaže na základě znalců nebo vrchnostenských osob, kteří řádně vyšetřili zůstavitelův duševní stav, se prokáže opak. Další překážkou je také těžký kriminální trest, kterým rozumíme trest smrti a těžký nebo nejtěžší žalář, kdy rozhodujícím okamžikem v případě žaláře je doba trvání tohoto trestu. Je-li osoba prohlášena soudem za marnotratného, pak tato osoba může pořizovat závěť pouze o polovině svého majetku, zbytek dědí zákonní dědici. Obecně je dále překážkou pořízení závěti složení řeholnického slibu, nicméně pokud řeholník z některého zákonného důvodu již není řeholníkem a může již nabývat úplného vlastnictví, potom i tyto osoby závěť pořizovat mohou.

3.8.2 Forma závěti

Další vlastností závěti byla její forma, ta je upravena značně benevolentně pro zůstavitele, ten si může vybrat mezi závětí písemnou, ústní a soudní. Písemnou závěť lze pořídit beze svědků v případě, že zůstavitel tuto závěť napíše vlastní rukou a zároveň ji vlastnoručně podepíše. V případě že by závěť nenapsal vlastní rukou, musí jí podepsat a musí mít 3 způsobilé svědky, kteří závěť na tu samou listinu podepíší a alespoň dva budou zároveň přítomni. Stejně platí i pro případ, že zůstavitel psát nemůže, s tím rozdílem, že místo podpisu připojí vlastnoruční znamení ruky a přítomni budou všichni 3 svědci. Praktické potom zároveň bylo napsat do závěti jméno zůstavitele. Nemůže-li zůstavitel číst, je postupováno obdobně s tím rozdílem, že z přítomných 3 svědků musí jeden tuto písemnost přečíst a další 2 musejí na rozdíl od předchozích variant znát obsah a potvrdit, že se jedná o vůli zůstavitele.

Další variantou je potom prohlášení poslední vůle ústně. Zde je nutná přítomnost 3 způsobilých svědků, kteří musí potvrdit, že ve vůli zůstavitele nebyl omyl nebo podvod a v případě žádosti každého, komu na tom záleží, potvrdit přísežnou výpovědí těchto 3 svědků. Pro případ, že jeden z těchto svědků nemůže již být slyšen, potom postačí dva.

Nakonec je možné jak ve formě písemné, tak ústní, zaznamenat závěť soudní formou. Písemnou závěť vlastnoručně zůstavitel podepíše, o čemž je soud

povinen ho vyrozumět. Následně písemnost soudně zapečetí, na obálce poznamená, o čí vůli se jedná, vyhotoví protokol a vydá o tom stvrzenku. U ústních závětí se postupuje obdobně, jen se zapečetí protokol o tomto úkonu, nikoliv písemné sepsání. U celého tohoto procesu je nutná přítomnost nejméně dvou přísežných úředních osob soudních, kdy alespoň jedné osobě náleží soudcovský úřad. V případě druhé osoby je možné nahradit svědectví druhé soudní osoby dvěma jinými svědky. Je pamatováno i na situaci, kdy z některého důvodu není možné tento proces provést u soudu, potom je možnost se odebrat do bytu zůstavitele a postupovat stejně, zápisem do protokolu, kam se zaznamená den, rok a místo.

Osoba svědka musí splňovat náležitosti stanovené zákonem, respektive zákon pojímá negativní vymezení, kdo svědkem být nemůže. Aby osoba mohla být způsobilým svědkem, musí být muž starší 18 let, nesmí být členem duchovního řádu a musí rozumět jazyku, kterým zůstavitel projevuje svoji vůli, a zároveň nesmí být smyslu zbavený, hluchý, slepý nebo němý. Dále nesmí být odsouzený pro zločin podvodu nebo jiný zločin ze zjištěnosti. V případě, kdy je zůstavitelem křesťan, nesmí být svědkem ten, kdo křesťanem není. Konečně poslední podmínka by se dala vyjádřit dnešní terminologií tak, že osoba nesmí mít na závěti zájem, svědek nesmí být osobou obmyšlenou, tedy nelze svědčit vzhledem k tomu, co se té osobě zůstavuje. *Dědic nebo odkazovník jest nezpůsobilým svědkem vzhledem k tomu, co se mu zůstavuje, a právě tak jeho manžel, rodiče, děti, sourozenci nebo osoby ve stejném stupni sešvakřené a placení domácí pomocníci. Aby ustanovení bylo platno, musí býti zůstavitelem vlastnoručně napsáno nebo potvrzeno třemi svědky, odlišnými od obmyšlených osob.*³⁵ Výše uvedené týkající se svědků, neplatí v případě plavby na lodi a v místech kde panuje mor nebo jemu podobné nemoci. V těchto případech je možné, aby byl svědkem mladík, který dovršil 14 let, žena i člen duchovního řádu a postačí svědectví 2 svědků, kdy jeden může sepsat závěť a hrozí-li nákaza, nemusí být svědek ani jeden. Platnost takovýchto pořízení je omezena na dobu 6 měsíců od skončení plavby nebo nákazy.

3.8.3 Testamentární podíl

Určování podílu testamentárních dědiců se řídí určitými pravidly v závislosti na tom, jak jejich poměry zůstavitel upravil. Základním principem je

---

³⁵Tamtéž, § 594

dělení rovným dílem v případě, že zůstavitel neurčil konkrétně poměrné díly dědiců. V případě, že zůstavitel konkrétní podíl určil, a zároveň nebylo vyčerpáno celé dědictví, potom zbytek připadá dědicům zákonným. Rovněž je možná situace, kdy zůstavitel určí konkrétně podíl jen některých dědiců a dalších nikoliv, potom si rozdělí zbylí dědici rovným dílem to, co zbývá a pokud již nezbývá nic, srazí se všem dědicům poměrně toliko, aby tomuto dědici, který neměl podíl určen konkrétně, připadl takový díl jako dědici s nejmenším dílem. V případech, kdy některý z dědiců nechce nebo nemůže užít svého podílu, připadne tento podíl ostatním ustanoveným dědicům, a to za dodržení dalších pravidel. Uvolněný podíl v žádném případě nepřipadne těm dědicům, kterým byl jejich podíl určen konkrétně, tedy připadne buď těm dědicům, kteří byli ustanoveni bez konkrétního podílu nebo dědicům zákonným pro případ, že dalších dědiců bez konkrétně určeného podílu není.

3.8.4 Ustavování dědice

Při ustavování svých dědiců měl zůstavitel několik možností, jak tomu mohl učinit. Nejčastěji nastala situace, kdy zůstavitel odkázal některou část, případně celé dědictví jedné jediné osobě a žádné jiné. V situaci, kdy tato osoba z některého důvodu nenabude dědictví, potom by tato část pozůstalosti podléhala dědické zákonné posloupnosti, chtěl-li tomuto zůstavitel předejít, nabízí mu zákonná úprava další možnosti.

3.8.4.1 Náhradnictví

Jednou z možností bylo náhradnictví. Náhradnictvím obecným chápeme situaci, kdy zůstavitel určí řadu dědiců v stanoveném pořadí, kteří se stanou dědici v případě, že ti určení v pořadí dříve, nenabudou dědictví. Tato řada je neomezená v tom smyslu, že dědic může určit druhého, třetího, čtvrtého, ale i další náhradníky. Výjimkou jsou osoby, které v době pořízení závěti nejsou ještě zrozeny, potom je možno určit náhradníka pouze do druhého stupně v případě peněžitých částek a jiných movitých věcí, v případě nemovitostí potom do stupně prvního. Pro určování stupňů se počítal jen ten dědic, který nabyl držby dědictví. V případě, že dědic přijal dědictví, zaniká náhradnictví, a pro případ, že bylo náhradnictví ustanoveno dítěti zůstavitele, pak rovněž zaniká narozením potomka tomuto dítěti.

Další formou je náhradnictví svěřenské, které je založeno na stejném principu, nicméně ještě doplněno o povinnost, aby dědic po své smrti přenechal

dědictví, které přijal, dalšímu dědici určenému v řadě za ním. Náhradnictví svěřenské zanikalo, pokud zde již nebyl žádný náhradní dědic, nebo zanikl-li důvod pro, který bylo zřízeno. V případě, že je v rámci náhradnictví stanovena výminka, potom není-li výslovně stanoveno zůstavitelem jinak, platí pouze pro prvního nabyvatele, nikoliv jeho náhradníky. Náhradnictví bylo možné i u rodičů, kteří mohli takto ustanovit náhradníka nebo dědice svým dětem o tom majetku, který jim zůstávají, a zároveň není překážkou, nejsou-li děti způsobilé činit závět'. Zakázal-li zůstavitel dědici učinit poslední pořízení o tom, co mu zůstává, pak toto jmění připadá zákonným dědicům.

3.8.4.2 Svěřenství

Obdobná dispozice s dědictvím, ovšem v rámci rodiny, se nazývala svěřenství. *Svěřenství (rodinné svěřenství) jest nařízení, kterým se prohlašuje jmění pro všechny budoucí nebo alespoň pro více rodinných potomků za nezczitelný statek rodiny.*³⁶ Zakladatel této instituce má téměř neomezenou možnost zřídit pravidla, dle kterých se bude postupovat v rámci svěřenství. Obecně platí principy, kdy si vybral, zda se bude řídit primogeniturou, tedy dědicem bude prvorozený ze starší větve, nebo majorát, kdy by dědicem byl nejbližší příbuzný ze zákonných dědiců a třetí variantou byl potom seniorát, kdy dědicem byl nejstarší člen bez ohledu na větev. V případě pochybností měla přednost primogenitura, v případě pochybností mezi majorátem a seniorátem, potom majorát. Toto jen podtrhuje význam zakladatele, neboť zákon sice upravuje pravidla, dle kterých se svěřenství řídí, nicméně pokud zakladatel upraví poměry odlišně, kupříkladu zcela obrátí dědicovou posloupnost, potom se svěřenství bude řídit právě vůlí zakladatele. Stejně tak platí pro ženy, obecně sice neměly nárok na svěřenství, ovšem zakladatel mohl výslovně zřídit, že po zániku mužského kmene přejde svěřenství na ženskou větev. Na druhou stranu, pokud zakladatel nebyl důsledný v určování pravidel, pak jeho vůle po smrti téměř ztrácí význam, neboť se potom bere zřetel k vůli posledního držitele a prvního nabyvatele, nikoliv zakladatele.

Svěřenství mohlo být zřízeno jen na základě svolení zákonodárné moci. Při zřízení se vyhotoví a ověří seznam všech kusů spadajících do svěřenství a uloží u soudu, a v případě potřeby potom tento seznam slouží jako směrnice při změně držby. V případě, že se narodí zůstaviteli manželský mužský potomek, pak

---

³⁶Tamtéž, § 619

je svěřenství odvoláno; dále může být odvoláno do té doby, než někdo nabude práva odevzdáním nebo smlouvou. Zaniklo potom tehdy, pokud bylo zničeno, nebo všechny větve v zakladatelské listině vymřely. Konečně zrušeno mohlo být po výslechu užitkového vlastníka a všech čekatelů, případně opatrovníka, kteří se obešlou vyhláškou na základě povolení soudu.

Závěrem k svěřenství je třeba poznamenat, že majitel měl vždy všechna práva a povinnosti užitkového vlastníka, nicméně nemohl se k svěřenému majetku chovat, jak chtěl. Zadlužit majetek mohl majetek pouze se souhlasem soudu a chtěl-li vyměnit či zaměnit majetek, rovněž potřeboval souhlas soudu, který vyslechl všechny známé čekatele. Souhlas soudu je důležitý i z pohledu ručení za dluhy, kdy nástupci plyne závazek jen z těch, které vznikli se souhlasem soudu. *Za splátky k jejich zhlazení již splatné je zavázán jen potud, pokud nemohou býti vykonány z předchůdcova volně zděděného jmění.*³⁷ Rovněž se ho mohl zřící pouze s účinky k sobě, nikoliv ke svým potomkům.

3.8.4.3 Podmínky v ustavování dědiců

Úprava dědického práva dovoľovala, aby zůstavitel ustavil dědice a zároveň to nějakým způsobem podmínil. Podmínka se v ABGB nazývá výminkou, a může být jak jistivá, tak záporná, tedy buď událost spojená s podmínkou „musí nastat“, nebo „nesmí nastat“. Další variantou jsou pak podmínky odkládací nebo rozvazovací. Výminka musí být srozumitelná, jinak je neplatná, dále je neplatná také tehdy, pokud je nemožná nebo nedovolená, respektive se na takovou podmínku hledí, jako by nebyla. Obecně může výminka mít různé formy, být závislá na vůli dědice nebo třeba na náhodě, ovšem musí být vždy přesně splněna. Zajímavá je situace ohledně výminky nevstupovat do manželství, která je obecně nemožná, nicméně existuje výjimka v podobě vdovy, která má alespoň jedno dítě a také je možná výminka, která zakazuje manželství s určitou konkrétní osobou. U odkládací podmínky bylo nutností, aby osoba, které byla podmínka ukládána, přežila splnění výminky a při jejím splnění byla dědicky způsobilá. Za výminku je dále považována i situace, kdy není jisté, zda situace nastane nebo ne. Je-li potom určena tak, že nastat musí, potom se vztahuje i na dědice osoby, na níž bylo pamatováno.

Další formou podmínky je příkaz. Pokud je někomu něco zanecháno zůstavitelem s příkazem, potom má příkaz formu rozvazovací výminky pro

---

³⁷Tamtéž, § 640

případ, že by nebylo splněno to, co je přikázáno a rovněž by bylo zmařeno to, co bylo pod podmínkou příkazu zůstaveno. V případě, že není možné příkaz splnit, musí se osoba povinná z příkazu o splnění snažit alespoň přibližně, pokud by ovšem tato osoba způsobila nemožnost příkaz splnit, pak pozbude zůstaveného.

3.8.5 Zrušení poslední vůle

Poslední vůle zůstavitele může být zrušena několika způsoby. Tím nejběžnějším je, stejně jako v úpravě dle Obnoveného zřízení zemského, sepsání závěti nové. Nová poslední vůle ruší tu dřívější ve všech svých ustanoveních, nestanoví-li zůstavitel výslovně jinak, a pro případ, že novým sepsáním zůstavitel přizve dědice jen k části dědictví, tak ke zbylé části nastupují dědici zákonní, nikoliv ti ze závěti dřívější. Každou závěť může následovat dovětek, který je potom platný vedle dřívějších dovětek a odkazů, ovšem bude-li v rozporu s nimi, potom jejich platnost ruší. Určitým druhem dovětku je potom „nezměnitelný“ dovětek, ve kterém je možno stanovit, že každé další sepsání poslední vůle je neplatné, toto ovšem neznamena, že by nebylo možno sepsat poslední vůli novou, nicméně musí být výslovně zrušen nezměnitelný dovětek, jinak bude platnou vůlí ta dřívější.

Dalším způsobem zrušení poslední vůle je její odvolání, a to výslovně (písemně nebo ústně), mlčky nebo předpokládaným odvoláním. O náležitostech odvolání poslední vůle by se dalo říci, že kopíruje náležitosti jejího vzniku. V první řadě musí být osoba v takovém stavu, kdy je možné poslední vůli sepsat, zároveň je ovšem způsobilý zrušit poslední vůli i marnotratník. U ústního odvolání je zapotřebí přítomnosti tolika a takových svědků, jako u ústního pořízení. Písemné prohlášení musí být potom vlastnoručně sepsáno a podepsáno zůstavitelem nebo alespoň podepsané jím a svědky, potřebnými k sepsání písemné závěti.

Mlčky zůstavitel zruší poslední vůli jednáním, kterým sleduje zničení listiny, čímž rozumíme proříznutí podpisu, přetrhnutí nebo vymazání celého obsahu. V situaci, kdy se poslední vůle skládá z několika stejně znějících listin, je zapotřebí zničit všechny. Dojde-li pouze ke ztrátě listiny, poslední vůle nezanikne, avšak musí být prokázáno, že došlo pouze ke ztrátě a musí být zároveň prokázán obsah této listiny. Nastala-li situace, že byla dřívější závěť nahrazena novou, a ta byla následně zničena, u písemných závětí platilo pravidlo, že nabyla opět

platnosti závěť původní, pokud nebyla porušena. U poslední vůle učiněné ústně tomu bylo naopak, tedy zrušení pozdější nemělo za následek platnost té dřívější.

Konečně předpokládané odvolání je nevyvratitelnou právní domněnkou, kdy, *o odkaze předpokládá se, že byl odvolán, jestliže zůstavitel odkázanou pohledávku vymohl a vybral, jestliže někomu odkázanou věc zcizil a znovu nenabyl nebo, změnil-li ji takovým způsobem v jinou, že věc pozbyla své dřívější podoby a svého dřívějšího názvu.*³⁸

Poslední variantou, i když zde by bylo přesnější říci, že závěť bude neúčinná, bude situace, kdy se nemohl nebo nechtěl ujmout pozůstalosti žádný z dědiců nebo jeho náhradníků. Z tohoto důvodu připadlo následně dědictví dědicům zákonným, kteří byli zároveň povinni uposlechnout zbylá opatření zůstavitele.

3.9 Zákonná dědická posloupnost

Dědická posloupnost zákonná v ABGB upravuje široký okruh osob. Zákon upravuje 6 tříd. Zvláště je potom upraveno dědické právo manželů mimo dědickou posloupnost, a rovněž práva nemanželských dětí jsou upravena odlišně. V případě pozůstalosti duchovních osob a selských statků platí zvláštní pravidla obsažená v politických zákonech.

Aby bylo možné dědit ze zákona, nesmí zde existovat poslední vůle zůstavitele nebo dědická smlouva, případně smí existovat jen k části dědictví, potom by se zbylá část řídila posloupností intestátní. Stejně je tomu i v případě, že zůstavitel poslední vůli pořídil, nicméně je z nějakého důvodu neplatná, pokud ovšem tu platná závěť je, potom intestátní dědici nedědí. Jedinou výjimkou je v tomto případě dědic, který měl nárok na povinný díl z dědictví, a byl na něm zkrácen, potom se může domáhat tohoto dílu u soudu.

3.9.1 Dědické třídy

V první dědické třídě jsou zahrnuty děti zůstavitele bez rozdílu pohlaví a toho, zda se narodily před nebo po smrti zůstavitele a je-li dětí více, dědí každý rovným dílem. Vnouchata v této třídě nedědí, nicméně v případě, že zemře dítě zůstavitele a mělo již své děti, potom tyto vstupují na jeho místo a dědí podíl, který měl připadnout jejich rodiči a měl-li dětí více, potom dědí každý rovným dílem z dílu jejich rodiče. Tímto způsobem je možné postupovat i v případech, že

---

³⁸Tamtéž, § 724

by zemřel vnuk zůstavitele, který měl dědit místo jeho rodiče, pak by na místo vnuka nastupovali jeho potomci, dle stejných pravidel o jejich podílech, a takto by bylo možné postupovat i dále, nicméně to už je spíše otázkou teoretickou a v praxi téměř nemožnou.

Druhou dědickou třídou jsou rodiče zůstavitele a sourozenci, případně jejich potomci. Přednostně dědí rodiče, pokud žijí oba, dědí každý rovným dílem celé dědictví, pokud žije jen jeden a není dalších potomků po rodičích, potom dědí žijící rodič celé dědictví. Ve chvíli, kdy žije jen jeden z rodičů, potom dědí polovinu a druhá případně rovným dílem potomkům po zemřelém. Může nastat situace, že jsou oba rodiče mrtví, proto aby bylo chráněno zájmů dětí vzešlých od obou rodičů, ale i polorodých dětí, je dědictví rozděleno na dvě poloviny, kdy po otci dědí jeho potomci bez rozdílu, zda jsou polorodí, stejným dílem a po matce stejně tak. Pravidla pro případ, že potomci již zemřeli a mají potomky, postupuje se stejně, jako v první dědické třídě.

Ve třetí dědické třídě dědí dědové a báby a jejich potomci podle stejných pravidel, uvedených ve druhé dědické třídě pro případy, kdy žijí oba prarodiče, jeden, žádný nebo situacích, kdy tyto osoby zanechaly nebo nezanechaly potomků.

Čtvrtou dědickou třídou jsou potom pradědové a prabáby. Dědictví se v této třídě rozdělí na 4 kmene, a sice rodiče otcova děda, rodiče otcovy báby, rodiče matčina děda a rodiče matčiny báby, popřípadě jejich potomci. Zde je úprava stejná v rámci jednoho kmene, jako u předešlých dědických tříd. Zanikne-li ovšem celý kmen, potom připadne tato část k dědictví druhého kmene z téže strany, tedy strany otcovy nebo matky. Je tedy patrné, pokud je to možné, a žije alespoň jeden kmen z otcovy a jeden z matčiny strany, aby obě strany dědily polovinu dědictví.

Pátá a šestá dědická třída měly v praxi jen stěží využití, neboť již předchozí třídy byly upraveny velmi rozsáhle. Vztahuje se na druhé a třetí prarodiče a jejich potomky, kde je potom postupováno podle pravidel uvedených v předchozích dědických třídách. Malý význam páté a šesté třídy dokládá, že v následných novelizacích ABGB byly tyto třídy zrušeny.

3.9.2 Nemanželské děti

Speciálně je upravena pozice nemanželských a legitimovaných dětí. Děti nemanželské mají stejná dědická práva při zákonné posloupnosti jako děti manželské, ale jen po matce. V ostatních případech, zejména po otci a dalších příbuzných, jim pak zákonná dědická posloupnost nepřísluší. Tato posloupnost je vzájemná v tom smyslu, že po nemanželských dětech je zahrnuta do zákonné dědické posloupnosti jen matka, u legitimovaných pak oba rodiče. *Osvojenci mají při zákonné posloupnosti dědické ve volně zděditelném jmění toho, jenž je přijal za své, stejné právo jako děti manželské. Pokud se týče jeho příbuzných nebo manžela, bez jehož přivolení osvojení se stalo, nemají dědického práva.*³⁹

3.9.3 Legitimované děti

Legitimované děti jsou takové, které se narodily mimo manželství, ale staly se legitimovanými dodatečně sňatkem svých rodičů, zároveň i ty upraveny v § 160 ABGB. *Děti, které byly zplozeny v manželství sice neplatném, ale nikoli v takovém, kterému vadí překážky uvedené v §§ 62-64, pokládány buďte za manželské, když překážka manželství později odpadla nebo když alespoň jeden z jeho rodičů bez viny o překážce manželství nevěděl; avšak v posléze uvedeném případě zůstávají takové děti vyloučeny z nabývání onoho jmění, které rodinnými nařízeními je zvláště vyhrazeno manželskému potomstvu.*⁴⁰ Překážky uvedené v § 62-64 jsou potom takové, kdy manželství nemůže vzniknout, pokud muž nebo žena jsou již jednou platně oddáni, aniž by bylo manželství platně zrušeno a rovněž nemůže vzniknout manželství mezi křesťanem a nekřesťanem, ani u duchovních, kteří přijali vyšší vysvěcení a u osob, které vykonaly slavné sliby svobodného stavu. Třetí možností, jak se stát dítětem legitimovaným, pak bylo dobrodiní zákonodárcovo, na žádost otce, aby nemanželské děti byly brány k volně zděditelnému jmění jako ty manželské. Legitimované děti mají stejná práva jako děti manželské, s výjimkou těch práv, které rodinnými nařízeními spadají jen dětem manželským a těch práv, kterých již manželské děti nabyly, nebo právo prvorozeného dítěte.

3.9.4 Dědické právo manželů

Zvláště jsou rovněž upravena dědická práva manžela. ABGB nově oproti římskému právu zavádí dědický titul dědickou smlouvou, v jejímž rámci dědí právě pouze manželé, případně snoubenci, pokud uzavřou platné manželství.

---

³⁹Tamtéž, § 755

⁴⁰Tamtéž, § 160

Zajímavé je, že ač se jedná o institut nový, jeho úprava je poměrně strohá a samotná úprava dědické smlouvy je součástí části o svatebních smlouvách, nikoliv v části dědického práva

Pozůstalému manželu náleží stejný podíl jako dětem v případě, že jsou zde alespoň 3 děti, *je-li tu však méně než tři děti, čtvrtý díl pozůstalosti k doživotnímu užívání: jeho vlastnictví zůstává dětem.*⁴¹ Není-li tu žádné dítě, a je tu jiný zákonný dědic, potom čtvrtý díl neomezeného vlastnictví připadne pozůstalému manželovi. Do dílu manžela se započítává i to, co dostal v rámci svatebních a dědických smluv nebo v rámci posledního pořízení. Kde není příbuzný do 6. stupně, dědí manžel veškerý majetek, pokud se nejedná o manžela rozvedeného z vlastní viny, takový nemá nárok na dědictví ani na jeho podíl. *Není-li již ani manžel na živu, zabere se pozůstalost jako jmění bez dědiců (odúmrtí) buď komorou, nebo osobami, které podle politických nařízení mají právo zabrat jmění bez dědiců.*⁴²

3.9.5 Povinný díl

Dnes bychom část o povinném dílu mohli nazvat neopomenutelnými dědici, kterými byly v ABGB děti, pokud nebylo dětí, potom rodiče. Za děti rovněž považujeme vnuky a pravnuky, za rodiče potom dědy a báby. Výše povinného dílu je potom u dětí $\frac{1}{2}$ z podílu, který by jim náležel podle zákona. U rodičů je tomu třetina z dědické posloupnosti podle zákona. Povinný díl se nevztahoval na osoby, které se zřekly dědického práva, byly z něj vyloučeny nebo byly po právu vyděděny.

Pro stanovení hodnoty, ze které se vypočítává povinný díl, je potřeba sepsat a řádně odhadnout všechny movitosti a nemovitosti, jakožto i práva a pohledávky a následně od této hodnoty odečíst dluhy a břemena zůstavitele. Při výpočtu povinného dílu se nehledí na odkazy, ovšem do povinného dílu se započítává to, co bylo dědici odkázáno. Dcerám a vnučkám se rovněž započítávalo věno, a synům a vnukům výbava nebo to, co daroval zůstavitel k nastoupení do úřadu nebo živnosti. Všem potomkům se potom započítávaly uhrazené dluhy zůstavitelem. Při dědické posloupnosti se shora uvedené započítávalo jen, pokud to výslovně stanovil zůstavitel, pak byly děti povinny vpočíst to, co bylo popsáno výše.

---

⁴¹Tamtéž, § 757

⁴²Tamtéž, § 760

3.9.6 Vydědění

Důvodů, pro které lze povinného dědice vydědit, je několik. V první řadě jsou těmito důvody ty, které způsobují dědickou nezpůsobilost jako takovou, tedy kupříkladu ten, kdo zůstavitele k sepsání poslední vůle donutil. Dalšími jsou potom odpadnutí od křesťanství, když vyděděný nechal zůstavitele bez pomoci v nouzi, byl-li vyděděný odsouzen pro zločin k žaláři dvacetiletému nebo doživotnímu. Dále vede-li tato osoba vytrvale život přičící se veřejné mravnosti, a také v případě, že se jedná o osobu zadluženou nebo marnotratnou, u které vzniká pravděpodobná obava, že by byl povinný díl zcela nebo z největší části ztracen pro děti této osoby, pak je ale nutné, aby tento podíl byl zůstaven přímo těmto dětem. Speciálně pro rodiče bylo ještě dalším důvodem úplné zanedbání výchovy dítěte. Chtěl-li zůstavitel některého nepominutelného dědice vydědit, musel tak učinit zákonnou formou, a toto vydědění řádně odůvodnit a zároveň i tyto důvody dokázat.

4 Úprava dědického práva v současném občanském zákoníku

Úprava dědického práva podle současné právní úpravy navazuje z velké části na úpravy dávno minulé. Dle důvodové zprávy k novému občanskému zákoníku vychází úprava zejména z vládního návrhu občanského zákoníku z roku 1937, který potom vycházel z úpravy v ABGB, ta je konečně založena na římském právu. Dědické právo bylo jednou z oblastí, které rekonstrukce změnila nejvíce. Pokud v rámci úpravy občanského zákoníku nepanovala shoda v tom, zda jsou změny k lepšímu nebo horšímu, v případě dědického práva je naprosto jasné, že úprava dědické právo výrazně pozměnila k lepšímu. Předchozí úprava byla velmi strohá a nerespektovala patřičně vůli zůstavitele, rovněž v praxi byla často neúčinná a neplnila svůj účel.

V zákoně č. 89/2012 Sb. je dědické právo upraveno v hlavě třetí, osmi dílech a § 1475-1720. Tato úprava je založena na stejných principech a zásadách jako úprava podle ABGB. Dědickým právem podle této úpravy je právo na pozůstalost nebo na poměrný díl z ní. Vzniká smrtí zůstavitele a tohoto práva je možné se ve vztahu k zůstaviteli zříci, ještě před smrtí samotného potenciálního zůstavitele, jiná dispozice možná není. Podmínkou nutnou k tomu, aby bylo možné nabýt dědického práva, je povinnost přežít zůstavitele, tedy nezemřít dříve nebo současně s ním.

4.1 Dědické tituly

Současná právní úprava zná tři dědické tituly, kterými jsou dědická smlouva, závěť nebo dědění na základě zákona. Z dikce a členění zákona je patrné, že za další možnou dispozici lze považovat i odkaz, který není dědickým titulem, neboť v rámci odkazu odkazovník není dědicem. V mnoha ustanoveních zákona je dokonce odkazovník uveden vedle pojmu dědic. Největší právní sílu má dědická smlouva, potom závěť, a nakonec posloupnost zákonná.

4.2 Dohoda dědiců

Dědický titul není jedinou skutečností, která musí mít nutně význam pro konečné rozdělení pozůstalosti mezi dědice. V případě, že zůstavitel pořídil pořízení pro případ smrti, a v něm výslovně připustil, že si dědici rozdělí pozůstalost jinak, mohli takto dědici učinit před soudem. V případě, že zůstavitel

neučinil pořízení pro případ smrti, potom se dědici mohli dohodnout, jak pozůstalost rozdělí. *Soud dohodu dědiců o rozdělení schválí, neodporuje-li vůli zůstavitele a v jejích mezích ani zájmům osoby pod zvláštní ochranou. Neschválí-li soud dohodu, potvrdí dědicům nabytí dědictví podle výše jejich dědických podílů.*⁴³

4.3 Dědická způsobilost

V rámci úpravy dědického práva v NOZ může být dědicem jak fyzická osoba, nezávisle na jejím věku, tak osoba právnická. Dědicem může být i nasciturus. Dalším možným dědicem je potom stát. Toto jsou obecné podmínky dědické způsobilosti, zároveň musí být splněna podmínka, aby osoba nebyla z dědění vyloučena, tedy aby zde nebyla dědická nezpůsobilost. *Z dědického práva je vyloučen, kdo se dopustil činu povahy úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho předku, potomku nebo manželu nebo zavrženíhodného činu proti zůstavitelově poslední vůli, zejména tím, že zůstavitele k projevu poslední vůle donutil nebo lstivě svedl, projev poslední vůle zůstaviteli překazil nebo jeho poslední pořízení zatajil, zfalšoval, podvrhl nebo úmyslně zničil, ledaže mu zůstavitel tento čin výslovně prominul.*⁴⁴ *O dědicky nezpůsobilého dědice z důvodu „zavrženíhodného jednání proti projevu poslední vůle zůstavitelovy“ může jít pouze v těch případech, kdy se dědic dopustí jednání, jímž se snaží vyvolat uspořádání dědické posloupnosti v rozporu s vůlí zůstavitele v tomto směru.*⁴⁵

Zákon dále upravuje další dvě specifické situace, kdy je dědicky nezpůsobilý manžel, který naplnil znaky domácího násilí a zároveň zůstavitel podal žádost o rozvod, která probíhala v době úmrtí zůstavitele. Druhým případem je rodič, který zanedbal vlastní vinou závažným způsobem rodičovskou odpovědnost, a byl jí zbaven. V obou těchto případech se dědická nezpůsobilost vztahuje pouze na dědění ze zákona.

4.4 Odmítnutí a vzdání se dědictví

Je-li osoba dědicky způsobilá a svědčí jí dědický titul, neznamená to nutně, že se stane dědicem. Dědic má právo dědictví odmítnout, s výjimkou dědice z dědické smlouvy, v které je odmítnutí vyloučeno. Odmítnutí musí být učiněno výslovně, buď ústním prohlášením před soudem, nebo písemným

⁴³Zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník. § 1696

⁴⁴Tamtéž, § 1481

⁴⁵Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15.9.2016 sp. zn. 21 Cdo 5543/2015

prohlášením zaslaným soudem. Odmítnutí musí být bezpodmínečné, bez výhrad a v celém rozsahu, jinak je odmítnutí neplatné. Odmítnout lze ve lhůtě 1 měsíce nebo 3 měsíců, pokud má dědic jediné bydliště v zahraničí. Soud může lhůtu přiměřeně prodloužit z důležitých důvodů. Rozhodnou dobou, od kdy je lhůta počítána, je okamžik, kdy soud vyrozuměl dědice o jeho dědickém právu. *Dědic může odmítnout dědictví, i když dal najevo, že ho chce přijmout. K takovému odmítnutí se ovšem nepřihlíží.*⁴⁶

Nechce-li se z některého důvodu ujmout dědic dědictví, nabízí mu zákon další možnost, jak takto učinit. Může se dědictví vzdát v případě, že již dědictví neodmítl. Vzdát se dědictví je možné jen za splnění dvou dalších podmínek. V první řadě musí takto učinit během dědického řízení před soudem, pokud by takto učinil neopomenutelný dědic, pak se vzdává i svého povinného dílu, to i s účinností ke svým potomkům. Zákonnou podmínkou je tedy i povinnost, aby se dědic vzdal v rámci dědického řízení před soudem, nicméně k tomuto se vyjádřil ústavní soud odlišně. *Princip priority výkladu smluvního ujednání upřednostňující ve výsledku platnost smlouvy (jako projev maxime potius valeat actus quam periret), je principem, který odpovídá povaze soukromoprávních vztahů, jakož i rozumné potřebě běžného soukromoprávního styku. Nerespektují-li obecné soudy tento princip a považují-li za neplatnou dohodu dědiců o jejich postupu při nakládání se zděděným majetkem pouze z důvodu, že byla uzavřena mimo dědické (pozůstalostní) řízení, jde o závěr odporující ústavní zásadě autonomie vůle smluvních stran (čl. 2 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, čl. 2 odst. 4 Ústavy České republiky), a je třeba ho proto klasifikovat jako tzv. kvalifikovanou vadu.*⁴⁷ Je tedy patrné, že podmínka prohlášení před soudem v dědickém řízení nemusí být nutně splněna.

Druhou podmínkou je osoba dalšího dědice, které by dědictví připadlo a zároveň s tím tato osoba souhlasí.

4.5 Dědění ze závěti

Jedním z dědických titulů je poslední vůle zůstavitele, tedy závěť. Obecně lze říci, že i přes to že dědická smlouva má větší právní sílu, je právě závěť nejvýznamnějším institutem dědického práva, neboť symbolizuje fakt, kdy je dědické právo postaveno na principu přednosti a zájmu zůstavitele. Zároveň je i

---

⁴⁶BĚLOHLÁVEK, Alexandr; ČERNÝ, Filip et al. *Nový občanský zákoník. Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*. Plzeň. Aleš Čeněk. 2012 474 s.

⁴⁷Nález Ústavního soudu ČR. ze dne 28.11 2017 sp. zn. III.ÚS 3033/17

v praxi mnohem častější, i když je nutno dodat, že toto se může v budoucnu změnit, neboť dědická smlouva je institutem novým.

Závěť je odvolatelný projev vůle směřující k určení podílu z pozůstalosti dědice nebo dědiců pro případ smrti zůstavitele. Tento projev vůle musí být skutečný, vážný, srozumitelný, určitý a musí chránit a vykládat vůli zůstavitele, tedy brát v úvahu smysl slov i v závislosti na tom, jaký význam slovům přikládal sám zůstavitel. *Závěru o tom, že projev vůle je nesrozumitelný nebo neurčitý, musí vždy předcházet jeho interpretace; nesrozumitelnost nebo neurčitost projevu vůle lze dovést jen tehdy, jestliže ani jeho výkladem nelze odstranit všechny pochybnosti o jeho obsahu.*⁴⁸

Rovněž musí být vůle prostá podstatného omylu. *Omyl je podstatný, týká-li se osoby, které se něco zůstavuje, nebo podílu či věci, které se zůstávají, anebo podstatných vlastností věci. Vlastnosti jsou podstatné, je-li zřejmé, že by zůstavitel v závěti tak neurčil, kdyby se v nich nebyl zmýlil.*⁴⁹

Dle předešlé úpravy bylo jednou z podmínek uvedení data dnem, měsícem a rokem, oproti tomu současná úprava podle NOZ upřednostňuje úpravu jinou. K platnosti postačí, aby bylo ze závěti patrné, kdy byla učiněna, případně byla-li sepsána pouze jedna závěť, nemusí být datum uvedeno vůbec.

4.5.1 Pořizovací způsobilost

Obecně může pořídit závěť osoba svéprávná. V případě osoby, která dovršila patnáctého roku života, je možnost pořídit závěť formou veřejné listiny bez souhlasu zákonného zástupce. Občanský zákoník nezná již plné zbavení svéprávnosti, proto u pořizovací způsobilosti je nutné sledovat, do jaké míry byla omezena svéprávnost osoby. Byla-li osobě omezena svéprávnost natolik, že nesmí pořizovat závěť, nebrání jí to pořídit závěť, a to i bez souhlasu soudu, pokud se uzdravila do té míry, že je schopna projevit svoji vlastní vůli. *Kdo byl ve svéprávnosti omezen pro chorobnou závislost na požívání alkoholu, užívání psychotropních látek nebo podobných přípravků či jedů nebo chorobnou závislost na hráčské vášni představující závažnou duševní poruchu, může v rozsahu omezení pořizovat v jakékoli předepsané formě, nejvýše však o polovině pozůstalosti. Zbývající část pozůstalosti připadne zákonným dědicům; měl-li by*

⁴⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR. ze dne 21.10.2015 sp. zn. 21 Cdo 2094/2015

⁴⁹ Zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník. § 1530 odst.1

však jako zákonný dědic dědit jen stát, může zůstavitel pořídít o celé pozůstalosti.⁵⁰

4.5.2 Podíl

Z celé úpravy je patrný velký důraz na vůli zůstavitele. Pozice dědiců ze závěti je diametrálně odlišná než v úpravě dřívější. NOZ v rámci úpravy podílů postupuje logicky, tak aby vyhověl zejména vůli zůstavitele. V případech, kdy je sepsána platná závěť, se na zákonné dědice, kteří nejsou dědici neopomenutelnými, dostane pouze v případě, že zůstavitel určí všem dědicům ze závěti konkrétní podíl a zároveň není vyčerpána celá pozůstalost. V případech, kdy zůstavitel někomu určí konkrétní podíl a jiné označí za dědice bez určení podílů, dědí tito dědici rovným dílem zbytek pozůstalosti. Dále za situace, kdy přizve dědice bez určení podílů, a již nezbývá nic z pozůstalosti, potom bude tomuto dědici připadat takový podíl, aby se mu dostalo alespoň to, co dědici s určeným podílem, který dostal nejméně. Sraženo bude potom z podílu každého z dědiců poměrně.

V rámci uvolněného podílu pro případ, že se některý z dědiců neujme dědictví z některého zákonného důvodu, případně tento podíl poměrně ostatním dědicům, kteří jsou přizváni buď rovným dílem, nebo bez určených podílů. V případech, kdy jsou někteří dědici povoláni s konkrétním určením podílu a někteří bez, potom případně uvolněný podíl dědicům bez konkrétního podílu poměrně.

4.5.3 Forma a podoba závěti

Závěť musí být v písemné formě a je buď holografní nebo alografní, tedy buď sepsána a podepsána vlastní rukou nebo sepsána další osobou a podepsána vlastní rukou před 2 svědky současně přítomnými, kteří se následně na listinu, kde je sepsána závěť, podepíší a ideálně připojí doložku s jejich údaji k identifikaci. Zároveň je nutné, aby zůstavitel prohlásil, že se jedná o jeho vlastní vůli. Další variantou je závěť veřejnou listinou, tedy notářským zápisem, která je bezesporu závětí s největší právní jistotou. *Aby byla platnost notářského zápisu, jakožto veřejné listiny, úspěšně popřena, musí být popírajícím prokázáno, že není pravý a správný. V tom tkví hlavní rozdíl od listiny soukromé.*⁵¹

⁵⁰ Zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník. § 1528 ods.2

⁵¹ SVOBODA, Jiří; KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha. C.H.Beck. 2014. 58 s.

NOZ rovněž upravuje závěť s úlevami, kde v mimořádných případech uvedených v zákoně je možné se od požadované formy odchýlit určitým způsobem.

Zůstavitel může k závěti připojit dovětek (kodicil). *Dovětkem může zůstavitel nařídit odkaz, stanovit odkazovníku nebo dědici podmínku, nebo doložit čas anebo uložit odkazovníku nebo dědici příkaz. Co je stanoveno o závěti, platí obdobně i o dovětku.*⁵² Pro dovětek platí obdobně náležitosti závěti, a může být zřízen společně se závětí nebo samostatně, aniž by zůstavitel sepsal závěť.

Další možnosti, kterými zůstavitel disponuje v rámci sepisování závěti, jsou podmínky, časové doložky nebo příkazy. *Zůstavitel může stanovit v závěti podmínky doložení času nebo příkaz; nepřihlíží se k doložce (ne)uzavření manželství, případně setrvání v něm. Nemožné odkládací a rozvazovací podmínky jsou neplatné.*⁵³ V případě podmínky a doložky času spočívá hlavní rozdíl v tom, zda právní skutečnost nastane nebo nenastane. *Rozdíl mezi podmínkou a doložením času spočívá v tom, že v případě podmínky není jisté, zda bude splněna, zatímco v případě doložení času je jisté, že rozhodná chvíle nastane.*⁵⁴ Pro případ, že by zůstavitel dědici omezil právo časovou doložkou, která by nemusela nastat, potom toto ujednání považujeme jako podmínku. Jako nemožnou podmínkou je potom brána časová doložka, která nemůže nastat.

*Příkazem se rozumí výslovné stanovení povinnosti spočívající v omezení dědice, aby se zděděným majetkem či jeho částí nakládal určitým způsobem, nebo aby něco vykonal, opomenul či strpěl.*⁵⁵ Nesplní-li dědic svoji povinnost, potom má příkaz formu rozvazovací podmínky, tedy se zmaří zůstavěné právo.

4.5.4 Povolávání osob zůstavitelem

Odlišně může být pojato samotné povolávání dědiců, ale i dalších osob, nebo způsob, jakým je tak činěno. Hlavní podstatou a nutnou náležitostí závěti je určení osoby dědice, případně odkazovníka. Zůstavitel může ovšem do své poslední vůle zahrnout i osoby odlišné od dědiců. Může určit správce nebo vykonavatele své poslední vůle, případně stanovit, jaké má tato osoba povinnosti,

---

⁵² Zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník. § 1498

⁵³ BĚLOHLÁVEK, Alexandr; ČERNÝ, Filip et al. *Nový občanský zákoník. Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*. Plzeň. Aleš Čeněk. 2012 474 s.

⁵⁴ SVOBODA, Jiří; KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha. C.H.Beck. 2014.

76 s.

⁵⁵ Tamtéž, 78 s.

nebo jak bude odměňována. Rovněž v rámci dědiců má na výběr více možností. Pro případ, že by se dědic z některého důvodu neujal dědictví, může zůstavitel určit v rámci substituce několik náhradníků, případně zřídit svěřenské nástupnictví, kdy by ustavil dědici dědice, na kterého přejde dědictví po smrti dědice zůstavitele.

4.5.5 Zrušení závěti

Důraz na svobodnou vůli zůstavitele se projevuje i v rámci jejího zrušení. Zůstavitel může závěť nebo její jednotlivá ustanovení kdykoliv rušit, a může tak činit několika způsoby. V první řadě může sepsat závěť novou, která předešlou ruší v rozsahu, ve kterém nemůže obstát vedle této nové. Jedinou výjimkou je situace, kdy sepíše novou závěť, kterou poté zruší, přičemž si tu původní ponechá uchovanou, pak zde platí vyvratitelná právní domněnka, že tato původní závěť nebyla zrušena.

Další možností je odvolání závěti, které lze učinit výslovně nebo mlčky. *K výslovnému odvolání závěti se vyžaduje projev vůle učiněný ve formě předepsané pro porřízení závěti.*⁵⁶ Mlčky je potom zrušena závěť v případě zničení listiny, případně všech stejnopisů, je-li jich více, dále také jiným poškozením, ztracením nebo zničením a následným jejím neobnovením zůstavitelem, ač o tomto věděl, a plyne z okolností zrušovací úmysl zůstavitele. V případě závěti ve formě veřejné listiny je tato odvolána vydáním této listiny zůstaviteli.

4.6 Dědická smlouva

Dědická smlouva je úpravou zcela novou v našem právním řádu, zejména potom v podobě, v jaké je upravena. Jak je ze samotného názvu „smlouva“ patrné, nejedná se o klasický dědický titul, neboť nelze jednoznačně rozhodnout, zda jde o dědický titul nebo smlouvu. Pravda je někde uprostřed, nicméně zákon dědickou smlouvu za dědický titul označuje, proto v praxi bude tato problematika spíše otázkou teoretickou.

*Dědickou smlouvou povolává zůstavitel druhou smluvní stranu nebo třetí osobu za dědice nebo odkazovníka a druhá strana to přijímá.*⁵⁷ Může být sepsána pouze ve formě veřejné listiny. Dědickou smlouvu může uzavřít pouze zletilý plně svéprávný zůstavitel, v opačném případě lze toto nahradit souhlasem opatrovníka. Dědická smlouva může být uzavřena jen osobním jednáním, tedy nesmí být

⁵⁶ Zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník. § 1577

⁵⁷ Tamtéž, § 1582 odst. 1

uzavřena v zastoupení, a je možné uzavřít tuto smlouvu nanejvýš o $\frac{3}{4}$ pozůstalosti, aby zbylá $\frac{1}{4}$ zůstala zůstaviteli pro případnou dispozici závětí, nicméně v ní může zůstavitel dědici z dědické smlouvy odkázat i zbylou část pozůstalosti. Nesjedná-li si strany jinak, potom nelze převést právo z dědické smlouvy na jinou osobu, nicméně možnou variantou je, že zůstavitel převede dědickou smlouvou majetek ještě za svého života, pouze o tom musí být sepsána veřejná listina. Toto opět vzbuzuje pochybnosti o tom, zda se jedná o dědický titul. Dědickou smlouvu lze se souhlasem druhé strany zrušit závětí. V případě, že je dědická smlouva pro nedostatek formy neplatná, může být platná jako závěť, splňuje-li náležitosti závěti. Dědická smlouva mezi manžely je upravena v podstatě shodně, zákon pouze doplňuje úpravu o několik zvláštních ustanovení, kdy nejdůležitějším je zřejmě ustanovení, kdy v případě rozvodu se neruší dědická smlouva, není-li stanoveno jinak.

4.7 Odkaz

Znovuzavedení odkazu do našeho právního řádu lze považovat za jednu z nejpodstatnějších změn dědického práva podle NOZ. Jak bylo uvedeno, účinky odkazu lze považovat za obdobu účinků dědického titulu. Podstatnou odlišností, kterou se odkaz liší od dědických titulů, je fakt, že zatímco dědický titul opravňuje k celé pozůstalosti nebo jeho poměrné části, naopak odkazem se nabývá určitý předmět, kterým může být určitá věc, jedna nebo více věcí určitého druhu, případně výjimečně určité právo. Podstata spočívá tedy v určitosti předmětu odkazu, jinými slovy jde o výjimku z principu univerzální sukcese v rámci dědického práva.

Odkaz spočívá v tom, že zůstavitel v rámci pořízení pro případ smrti nařídí určité osobě, aby z dědictví nebo ze svého majetku vydala předmět odkazu. Osoba, které svědčí pohledávka z odkazu, se nazývá odkazovníkem, osobu povinnou z odkazu zákon označuje pojmem „určitá osoba“. *Touto osobou však nemůže být nikdo jiný než dědic či více dědiců (případně odkazovník u pododkazu), neboť nikoho jiného pořízení pro případ smrti nemůže zavazovat.*⁵⁸

4.7.1 Podmínky odkazu

K platnému zřízení odkazu musí dojít ke splnění určitých podmínek. V první řadě zde musí být platné pořízení pro případ smrti, tedy dědická smlouva,

---

⁵⁸FIALA, Roman; DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-720) Komentář*. 1. vydání. Praha. C.H. Beck. 2015. 312 s.

závěť nebo dovětek. Další podstatnou podmínkou je způsobilost zůstavitele, s výjimkou předmětu malé hodnoty, pro který není nutná způsobilost zůstavitele. Rovněž odkazovník musí být osoba způsobilá dědit, tedy osoba mající právní osobnost nebo právnická osoba, která nabude do jednoho roku od smrti zůstavitele právní osobnost. Poslední podmínkou je pak určit předmět odkazu.

4.7.2 Nabytí odkazu

Pokud jsou splněny podmínky vzniku odkazu, je možné odkaz nabyt. V rámci nabytí odkazu jsou rozhodujícími dva momenty. Obecně právo na odkaz vzniká smrtí zůstavitele, nicméně dospívá až v závislosti na vůli zůstavitele v tom smyslu, že pouze zůstavitel v pořízení pro případ smrti nařizuje moment, kdy má právo dospět. Kupříkladu stanoví povinnost dědici věc předat nejpozději do 1 roku nebo jinak určit moment, kdy má právo dospět. V tomto případě odkazovník může fakticky plně disponovat s předmětem odkazu, nicméně jelikož samotného práva nabývá již okamžikem smrti zůstavitele, může právo odmítnout nebo odkaz převést nebo o něm pořídit. Je tedy patrné, že v době mezi smrtí zůstavitele a dospěním práva z odkazu, má odkazovník dispozici se svým právem omezenou. Konečně je třeba připomenout, že samotná dispozice s odkazem je možná právě až po zůstavitelově smrti, s výjimkou možností zřeknutí se odkazu.

4.7.3 Odvolání odkazu

Odvolat odkaz je možné obdobným způsobem, jako v rámci odvolání pořízení pro případ smrti, nicméně zákon upravuje další specifické možnosti, jak odkaz odvolat. Zůstavitel může věc zničit nebo podstatně změnit, tak že se již jedná o věc jinou, potom je odkaz odvolán. Rovněž může věc zcizit, a v případě, že ji znovu nenabude, je odkaz odvolán. Je-li předmětem odkazu pohledávka, potom je odkaz odvolán, pokud pohledávku zůstavitel vymůže a vybere. Konečně poslední variantou je potom bezplatné nabytí věci odkazovníkem od zůstavitele.

4.7.4 Zánik odkazu, uvolněný odkaz

Odkaz může zaniknout z několika důvodů. Vedle odvolání odkazu může samozřejmě dojít ke splnění odkazu, tak jak zůstavitel zamýšlel. Dalším případem je odmítnutí odkazu. Odmítnutí se řídí stejnými pravidly, jako v případě odmítnutí dědictví. Vedle odmítnutí mohou existovat další skutečnosti, na jejichž základě se odkazovník nemůže ujmout odkazu, kupříkladu smrt odkazovníka nebo ztráta jeho způsobilosti. Z těchto důvodů přechází odkaz na náhradníka, pokud ovšem náhradník není určen, zaniká povinnost splnit odkaz. Z tohoto pravidla existují

výjimky, v prvním případě, je-li odkazem pamatováno na několik osob, které mají být poděleny bez určení podílů nebo naopak poděleny rovným dílem, potom přibude uvolněný podíl ostatním takto určeným osobám. Druhá výjimka spočívá v tom, že zůstavitel určil konkrétní podíly odkazovníků, nicméně z jeho vůle je patrné, že tak učinil pouze proto, že chtěl upravit jejich poměry, ale není pochyb o tom, že právě těmto osobám chtěl odkázat.

4.7.5 Závěrem k odkazům

Závěrem k odkazům je třeba dodat, odkazy připadají k tíži všem dědicům podle poměru jejich podílů, a to i tehdy, byla-li odkázána věc náležející jednomu ze spoludědiců. To neplatí, pokud zůstavitel zvlášť přikáže splnění odkazu jednotlivému spoludědici nebo odkazovníku.⁵⁹

Z toho důvodu, že předchozí úprava odkaz neznala, může v praxi nastat problém s pojmoslovím, kdy u laiků může docházet k mylnému výkladu slova „odkázat“, které se ve spojení s dědickým právem běžně nabízí a může sledovat záměr pouze povolání dědice k dědění, nikoliv využití institutu odkazu.

4.8 Zákonná dědická posloupnost

V případě, že nedojde k dědění dle pořízení pro případ smrti, a je zde pozůstalost, nastupuje dědění ze zákona. Současná úprava dědické zákonné posloupnosti je rozdělena na šest dědických tříd, nebude-li žádná osoba dědit ani v těchto šesti třídách, potom by se dědici stali odkazovníci podle poměrů svých odkazů. V případě, že ani takto by se dědictví neujal žádný z dědiců, potom dědicem bude stát, který již jej nemůže odmítnout.

4.8.1 Dědické třídy

V první dědické třídě dědí manžel a děti zůstavitele, všichni stejným dílem a není-li dětí, dědí potomci tohoto dítěte rovným dílem z dílu svého rodiče (tzv. právo reprezentace).

Nedědí-li děti zůstavitele, ať již z důvodu, že zůstavitel žádné nemá nebo proto, že má děti, ale tyto z některého důvodu nedědí, dědí ve druhé dědické třídě manžel, rodiče zůstavitele a osoby, které se zůstavitelem žily alespoň jeden rok ve společné domácnosti, zároveň byly na zůstavitele odkázány výživou nebo pečovaly o společnou domácnost. V případě rodičů není rozhodující, zda se jedná o pokrevní matku a otce, nebo zda vztah vznikl na základě osvojení. Rozhodující

---

⁵⁹Zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník. § 1597

podmínkou pro společnou domácnost je potom fakt, že se osoba se zůstavitelem se nějakým způsobem podílela na chodu domácnosti. *Společná domácnost je spotřebním společenstvím trvalé povahy představující skutečné a trvalé soužití fyzických osob v němž její členové přispívají k úhradě společných potřeb a v němž bez rozlišování hospodaří se svými příjmy. Spolužijící osoba musí žít ve společné domácnosti jako by byla členem rodiny.*⁶⁰ V druhém případě, tedy u odkázanosti výživou na zůstavitele, je rozhodující faktický stav, nikoliv právní, tedy není zapotřebí, aby zůstaviteli vyplývala povinnost vyživovat osobu, nýbrž rozhodující je, zda tomu tak fakticky bylo. *Splnění podmínky „odkázanosti výživou“, z něž se snaží vedení společné domácnosti „analogicky“ dovodit, se vyžaduje na straně dědice vůči zůstaviteli, nikoliv na straně zůstavitele vůči dědici.*⁶¹

Ve druhé dědické třídě se dědí rovným dílem, přičemž manžel musí vždy dostat nejméně ½ pozůstalosti, druhou polovinu potom rovným dílem ostatní dědici ve druhé dědické třídě.

Nedědí-li manžel ani žádný z rodičů, potom ve třetí třídě dědí sourozenci zůstavitele a osoby ze společné domácnosti, uvedené v dědické třídě druhé. Tyto osoby dědí stejným dílem, nicméně u sourozenců je podstatné, zda jsou sourozencem polorodým nebo plnorodým. *Zda je sourozenec polorodý nebo plnorodý má zásadní význam pro určení jeho dědického podílu, a to ve vztahu k několikerému příbuzenství.*⁶² Několikeré příbuzenství je charakterizováno následujícím způsobem: *Je-li někdo se zůstavitelem příbuzný z více než z jedné strany, má z každé strany dědické právo, které by mu náleželo jako příbuznému z této strany.*⁶³ K určení podílu sourozence bude tedy rozhodující, zda je sourozencem pouze polorodým, potom bude dědit pouze polovinu toho, co by dědil sourozenec plnorodý, neboť sourozenci plnorodému svědčí dědické právo ze dvou stran.

Ve čtvrté dědické třídě dědí prarodiče zůstavitele rovným dílem nezávisle na faktu, zda jsou ze strany matky nebo otce.

---

⁶⁰FIALA, Roman; DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-720) Komentář*. 1. vydání. Praha. C.H. Beck. 2015. 398 s.

⁶¹Usnesení Nejvyššího soudu ČR. ze dne 1.10.2015 sp. zn. 21 Cdo 1091/2014

⁶²SVOBODA, Jiří; KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha. C.H.Beck. 2014. 102 s.

⁶³Zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník. § 1641

V páté dědické třídě dědí prarodiče rodičů, zde je ovšem respektováno stran matky a otce. Ve skutečnosti bude dědění v páté dědické třídě otázkou pouze teoretickou, nicméně kdyby tato situace nastala, potom má zůstavitel osm prarodičů, vždy po dvou dvojicích ze strany matky a ze strany otce. V případě, že nebude dědit jeden, případně jeho podíl druhému z dvojice, pokud nebude dědit nikdo z jedné dvojice, případně jejich podíl druhé dvojici ze stejné strany. Je-li to možné, je tedy zachována polovina pozůstalosti pro stranu po otci a druhá pro stranu po matce.

V šesté dědické třídě je úprava již v praxi téměř nemožná, neboť by bylo složité samotné určení těchto příbuzných. Pokud by ovšem nastalo, bude zde dvojnásob hrát roli několikeré příbuzenství. *Nedědí-li žádný z dědiců páté třídy, dědí v šesté třídě děti dětí sourozenců zůstavitele a děti prarodičů zůstavitele, každý stejným dílem. Nedědí-li některé z dětí prarodičů zůstavitele, dědí jeho děti.*⁶⁴

4.8.2 Nepominutelný dědic

Nepominutelným dědicem je potomek, kterému náleží povinný díl dle zákonné úpravy, není-li potomka, potom děti tohoto potomka. Musí se jednat o dědice, který je dědicky způsobilý, nezřekl se dědického práva nebo práva na povinný díl a nebyl platně vyděděn. Po splnění těchto třech předpokladů potom takovému dědici náleží povinný díl, na kterém nesmí být zkrácen. Ke všem nařízením, která by zatěžovala povinný díl, kupříkladu podmínkou nebo příkazem, se nepřihlíží. Povinný díl může být zůstaven jak ve formě dědického podílu, tak ve formě odkazu, a pro případ, že by hodnota tohoto zůstavení byla vyšší než hodnota povinného dílu, potom se případné zatížení vztahuje pouze na tu část, která převyšuje povinný díl. Povinný díl u nezletilého dědice činí alespoň $\frac{3}{4}$ jeho zákonného podílu, u zletilých dědiců je tímto dílem $\frac{1}{4}$ zákonného podílu.

Nepominutelný dědic nemá právo na dědický podíl, nýbrž pouze na peněžitou částku, která se rovná hodnotě jeho povinného dílu. Tato částka se zjistí tak, že se veškerý majetek zůstavitele sepiše a sečte, následně se odečtou dluhy a závady, které na majetku vážou. Z této konečné hodnoty náleží potom nepominutelnému dědici jeho povinný díl. *Nepominutelný dědic má právo být při odhadu, vznášet dotazy a uplatňovat připomínky.*⁶⁵ Povinný díl nikterak nebrání

⁶⁴Zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník, § 1640

⁶⁵Tamtéž, § 1655 odst. 2

nepominutelnému dědici, aby se dohodl s ostatními dědici odlišně. Stejně tak se může dědic dohodnout na odbytném, tedy peněžitém vyrovnání, které uspokojí nároky nepominutelného dědice. Tuto dohodu musí schválit soud.

V případě, že byl dědic bez platného důvodu zkrácen na svém povinném dílu, náleží mu jeho povinný díl. Byl-li zkrácen částečně, má právo na doplnění jeho povinného dílu. Pokud by ovšem tento dědic prokázal, že byl opomenut z důvodu, že zůstavitel v pořízení pro případ smrti o tomto dědici nevěděl, potom mu náleží celý jeho zákonný podíl.

4.8.3 Vydědění

Zůstavitel může ze zákonných důvodů vydědit dědice, a to i nepominutelného. *Zůstavitel může vydědit nepominutelného dědice, který*

- a) *mu neposkytl potřebnou pomoc v nouzi,*
- b) *o zůstavitele neprojevuje opravdový zájem, jaký by projevoval měl,*
- c) *byl odsouzen pro trestný čin spáchaný za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze nebo*
- d) *vede trvale nezřízený život.*⁶⁶

Dalším platným důvodem, na jehož základě může zůstavitel vydědit potomka, je situace, kdy nepominutelný dědic je tak zadlužen, nebo si počíná tak marnotratně, že je zde obava, že nebude zachován povinný díl pro jeho potomky. Z tohoto důvodu je možno vydědit jen za podmínky, že povinný díl, který by náležel takovému dědici, zůstavitel zůstává dětem tohoto dědice, není-li jich potom potomkům těchto dětí. Konečně může být vyděděn i ten, který je nezpůsobilý dědit.

Podstatným faktem u vyděděného potomka je, zda tento potomek přežije zůstavitele či nikoliv, pokud vyděděný dědic přežije zůstavitele, potom nedědí ani potomci vyděděného dědice, ledaže by zůstavitel projevil jinou vůli. Naopak, pokud by tento vyděděný dědic nepřežil zůstavitele, potom se vydědění nevztahuje na potomky takového dědice.

Může nastat situace, kdy bude dědic vyděděn i přes to, že ho zůstavitel nevydělil výslovně. V situaci, kdy nepominutelný dědic naplní zákonné podmínky vydědění, a je mu toto prokázáno, potom bude po právu vyděděn. Obdobně je po právu mlčky vyděděn ten, kdo naplnil zákonnou podmínku vydědění, a byl opomenut nikoliv omylem. Je tedy patrné, že na rozdíl oproti

---

⁶⁶Zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník. § 1646 odst. 1

předešlé úpravě není nutné, aby byl dědic vyděděn výslovně, dokonce je možná varianta, aby byl vyděděn bez uvedení důvodu. Nelze ovšem vydědit preventivně, neboť zde důvod vydědění musí být v době sepsání prohlášení.

Vše zde uvedené platí obdobně u dědice zákonného, tedy o vydědění dědice z dědické zákonné posloupnosti.

4.8.4 Právo na nutnou výživu

To, že potomek z některého zákonného důvodu nemá právo na povinný díl, ještě nutně neznamená, že by neměl právo na zaopatření. V případě splnění zákonných podmínek může mít právo na nutnou výživu. *První podmínkou je, že se potomku nedostává nutné výživy, tedy že nemá alespoň takový příjem, který by mu umožňoval základní bydlení a obživu.*⁶⁷ Druhou podmínkou je potom neschopnost se sám živit, tedy taková situace, kdy svou prací, případně majetkem není schopen se uživit.

4.8.5 Započtení

Pro určení toho, zda byl povinný díl nebo dědický podíl řádně vypořádan, slouží institut započtení, který upravuje, co vše lze započíst do splnění zákonné podmínky povinného dílu nebo dědického podílu. U dědických podílů se započtení provádí, pokud tak přikáže zůstavitel v pořízení pro případ smrti nebo pokud tak provede sám soud, neboť by jinak byl znevýhodněn nepominutelný dědic. Zákon zná tři možnosti toho, co lze započíst na povinný díl potomka. V první řadě je to vše, co dědic skutečně nabyt z pozůstalosti odkazem nebo jiným zůstavitelovým opatřením, *co skutečně obdržel od zůstavitele mortis causa, tedy co obdržel v podobě odkazu (pododkazu) nebo dědického podílu.*⁶⁸

Další možností je to, co za poslední tři roky před smrtí zůstavitele nepominutelný dědic bezplatně obdržel, ledaže by zůstavitel přikázal započtení za dobu delší. Pojem „bezplatně obdržel“ znamená to, co dědic nabyt bez poskytnutí adekvátní hodnoty, nicméně je nutné toto vždy posuzovat individuálně a podle obsahu jednání mezi stranami, neboť by mohlo dojít k situaci, kdy by zůstavitel s nepominutelným dědicem sjednal na oko kupní smlouvu, nicméně zaplacení kupní ceny nebylo záměrem. Nebo situace, kdy by byla sjednaná cena neúměrně nízká, aby se obešlo podmínky „darování“, potom by bylo možné započíst i takto

---

⁶⁷ SVOBODA, Jiří; KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha. C.H.Beck. 2014. 26 s.

⁶⁸ Tamtéž, 37 s.

nikoliv bezplatně. Pojem „obvyklé darování“ je rovněž nutno vždy vykládat s ohledem na osobu zůstavitele a jeho majetkové poměry. *Při určení, zda předmět daru přesahuje rámec „obvyklého darování“, nezáleží na tom, „co“ zůstavitel daroval, ale „kolik“ daroval, a to ve vztahu k jeho majetkovým a výdělkovým poměrům. Skutečnost, zda hodnota daru přesahuje rámec obvyklého darování, je třeba vždy posuzovat individuálně, podle okolností každého konkrétního případu; je tak třeba přihlídnout také k tomu, zda zůstavitel za svého života uskutečnil nějaká darování, a to v jakém rozsahu a hodnotě, nebo zda se jednalo o ojedinělou událost, jakož i ke konkrétním poměrům a zvyklostem v rodině.*⁶⁹

Třetí a poslední variantou jsou dvě různé situace, jednak to, co potomek obdržel od zůstavitele tzv. do života, a jednak, co zůstavitel použil na uhrazení dluhů zletilého potomka (zákon výslovně požaduje, aby šlo o zletilého potomka, a není tedy rozhodující, zda jde o potomka nezletilého, ale svéprávného).⁷⁰ Tzv. do života se rozumí úleva v nákladech spojených se založením samostatné domácnosti, se založením manželského či obdobného soužití nebo s nástupem povolání či se započatím podnikání.⁷¹

Hodnota, která se do započtení zahrnuje, je obecně hodnotou, kterou mělo plnění poskytnuté v době odevzdání. Zákon ovšem v individuálních případech umožňuje, aby soud rozhodl o jiné hodnotě.

---

⁶⁹Usnesení Nejvyššího soudu ČR. ze dne 25.7.2015 sp. zn. 21 Cdo 4079/2015

⁷⁰SVOBODA, Jiří; KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha. C.H.Beck. 2014. 37 s.

⁷¹Zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník. § 1661 odst. 1

5 Srovnání úpravy dle ABGB a úpravy dle NOZ

Hlavní cíl, který jsem si v této diplomové práci dal, byla komparace úpravy dědického práva v ABGB a NOZ. Výchozím bodem pro mé závěry bylo důkladné zpracování úpravy dědického práva v ABGB, z čehož jsem dále vycházel. Z tohoto důvodu bylo možné následně vynechat v úpravě dle NOZ některé instituty, neboť po prostudování současné platné úpravy dědického práva dojdeme k závěru, že jsou tyto instituty téměř doslovně převzaty.

V této závěrečné a nejdůležitější části mé práce bych si zřejmě mohl vystačit s jednou větou, a to, že dvě zkoumané dědické úpravy jsou ve své podstatě totožné. Proto v rámci komparace bude nutné u řady institutů mnohdy sledovat drobné odchylnosti v úpravách, případně otázky spíše teoretické než faktické.

Před přijetím zákona č. 89/2012 Sb. nepanovala mezi odborníky shoda, zda nový občanský zákoník je krokem do budoucna či zpět, zda úprava či terminologie nejsou zastaralými, respektive nabízela se otázka prospěšnosti a srozumitelnosti pro samotné občany. V rámci dědického práva ovšem tyto otázky nejsou na místě, neboť ač úprava byla krokem 200 let do minulosti, rozhodně byla i krokem kupředu. V rámci dědického práva v občanském zákoníku č. 40/1964 Sb. byla právě tato úprava jednou z největších slabin tohoto kodexu, naproti tomu úpravu dědického práva v současném zákoně vnímám po zpracování mé práce jako jednu z nejsilnějších stránek občanského zákoníku.

5.1 Úvod

V první řadě je nutné zmínit, že se zaměřím na změny a odlišnosti, neboť těch je, jak bylo zmíněno, méně než více. V první řadě je nutné zmínit fakt, že některé změny vycházejí čistě z vývoje společnosti, která se za 200 let bezesporu změnila více než samotné dědické právo. Názorným příkladem budiž vývoj demokratické společnosti, proto jistě nepřekvapí, že došlo ke změně v tom smyslu, že již nerozlišujeme v žádných ustanoveních rozdíly, zda se jedná o dědění ze strany matky (ženy) nebo otce (muže), naopak používáme neutrálního označení rodič nebo manžel. Obdobně lze uvést třeba svědky, kdy dnes je již nemyslitelné omezovat možnost svědčit pouze mužům.

5.2 Nabývání pozůstalosti

Paradoxně k výše uvedenému, jednu z nejpodstatnějších změn můžeme nalézt hned v úvodu úpravy v NOZ, a sice v principu nabývání pozůstalosti. ABGB je založeno na principu adičním, kdy dochází k přechodu práv zůstavitele na samotného dědice v momentě, kdy toto dědictví přijme a soud mu ho následně potvrdí. S adičním principem je zároveň spojen princip ležící pozůstalosti. Ležící pozůstalost chápeme jako soubor veškerého majetku zůstavitele, tedy souhrn práv a závazků, vyjma těch vázaných k osobě zůstavitele, v době mezi smrtí zůstavitele a potvrzeným přijetím dědictví. Naproti tomu NOZ stojí na principu delačním, který obecně stojí na přechodu dědictví smrtí zůstavitele. Je nutné ovšem dodat, že v rámci současného práva je tento princip mírně modifikován, a je patrná snaha zákonodárce vyhnout se rigidnímu zařazení pod zařazení jednoho z dvou zmíněných principů. Návrh NOZ z roku 2005 původně obsahoval ustanovení, které princip delační výslovně uvádělo, nicméně nakonec smrt zůstavitele spojuje výslovně NOZ pouze se vznikem dědického práva. Důvod snahy vyhnout se spojení „dědictví přechází smrtí zůstavitele“, je fakt, že takto je tomu pouze v dědění ze zákona, v případě dědění podle dědické smlouvy nebo závěti, může dědic z důvodu pozdější dospělosti práva nabýt dědictví později. Rozdíl oproti ABGB tedy spočívá zejména v zákonodárcově snaze dotáhnout terminologickou přesnost, neboť je faktem, že podmínka, doložka času, případně svěřenství jsou skutečně v rozporu s principem delačním. V praxi se rozdíl mezi těmito dvěma pojetími projeví zejména tím, že zatímco v případě ABGB musí dědic podat dědickou přihlášku a následně dědictví přijmout, naproti tomu v NOZ dědic nepřijímá dědictví, nýbrž nemá-li o něj zájem, potom ho musí odmítnout. V praxi dochází většinou k přijetí dědictví, než k jeho odmítání, proto zde nelze než vyzdvihnout pojetí, které preferuje NOZ.

5.3 Dědická nezpůsobilost

Zajímavě je pojata dědická nezpůsobilost, kdy by se dalo říci, že úprava je obdobná v rámci příčin nezpůsobilosti, nicméně můžeme spatřit různé postoje k zhojení nezpůsobilosti u jednotlivých důvodů. Dědická nezpůsobilost má v obou úpravách zejména dva hlavní důvody, jedním je trestný čin vůči zůstaviteli nebo jeho blízkému příbuznému, druhým potom zavrženíhodný čin proti vůli zůstavitele, zejména donucení sepsání poslední vůle, překažení projevu poslední vůle, zatajení pořízení poslední vůle apod. Zatímco reakce na první z důvodů,

tedy trestný čin vůči zůstaviteli nebo jeho blízkému příbuznému, je obdobná, tedy má v obou případech za následek zánik dědického práva, pokud dědici zůstavitel toto jednání neodpustil/neprominul, pouze NOZ požaduje učinit výslovné prominutí. Situace ohledně činu proti vůli zůstavitele je podstatně zajímavější. NOZ pojímá následky stejně, jako u důvodu trestného činu, naproti tomu ABGB osobu, která se dopustí činu proti vůli zůstavitele, vylučuje z dědického práva bez možnosti zhojení. Osobně musím říci, že se mi zdá logičtější a správnější úprava v ABGB, neboť vůle zůstavitele je natolik zásadní pro dědické právo dle obou úprav, že jakékoliv jednání proti jejímu potlačení musí být jasně označeno za nepřipustné, už jen z důvodu odstrašení takového konání, proto se kloním k variantě, aby nebylo možné toto jednání zůstavitelem prominout. U důvodu spáchání trestného činu naopak dává smysl možnost zhojení z vůle zůstavitele, neboť škála trestných činů je natolik rozmanitá, že může být zůstavitelem každý takový čin vnímán odlišně, proto možné zhojení je na místě. Obě úpravy dále mají odlišné další důvody pro konkrétní případy dědické nezpůsobilosti, nicméně jejich závažnost není taková, jako v případě hlavních dvou.

5.4 Vzdání se dědictví, zřeknutí, odmítnutí

Dědic má několik možností, jak může v různých časových momentech vyjádřit svoji vůli, že o dědictví nestojí. Úprava zřeknutí se dědického práva je ve své podstatě totožná v obou zkoumaných úpravách, naproti tomu odmítnutí dědictví, ač je upraveno obdobně, je potřeba připomenout jeho zvětšený význam v rámci úpravy dle NOZ, neboť samotné odmítnutí je součástí principu delačního. Odmítnutí lze učinit až po smrti zůstavitele, významnou novinkou je povinnost soudu poučit o možnosti odmítnutí.

Vzdání se práva je institutem úplně novým a umožňuje se dědického práva vzdát ve prospěch druhého dědice, to vše za podmínky, že dědic dědictví zatím neodmítl. Přínos vzdání se dědictví je určitě pozitivní, nicméně nápadně se podobá zcizení dědictví, proto se nabízí otázka, zda není zbytečný. Hlavní rozdíl vzdání se dědictví oproti odmítnutí nebo zřeknutí spočívá, že se jedná o již jistého dědice, který se již vyjádřil, že dědictví neodmítá nebo lhůta pro odmítnutí uplynula.

5.5 Dědické tituly

Úprava dědických titulů, tedy jejich druhy, případně jejich právní síla zůstaly nezměněny, ovšem zaměříme-li se na dědické tituly konkrétně, zjistíme, že v rámci dědické smlouvy došlo zřejmě k nejpodstatnější změně v rámci obou úprav. Samotná forma vychází z obdobného pojetí tohoto institutu, nicméně dědická smlouva v NOZ a ABGB mají zřejmě dále společné pouze dva znaky, v první řadě název a za druhé možnost takto upravit smlouvou obdobně poměry mezi manžely. Tím ovšem výčet společných znaků končí, zatímco v ABGB je dědickou smlouvou možné povolat k dědění právě a jen manžela, pojetí dědické smlouvy v NOZ staví tento institut do pozice jednoho z nejvýznamnějších. NOZ nikterak neomezuje okruh osob, proto se v současné úpravě stává plnohodnotným dědickým titulem, podtržený jeho právní silou, která je v rámci dědických titulů nejvyšší. Význam tohoto pořízení pro případ smrti jen podtrhuje fakt, že se jedná o smlouvu, proto na rozdíl od závěti nelze dědickou smlouvu změnit pouze vůlí zůstavitele bez dalšího.

5.6 Darování pro případ smrti

Jak již ze samotného názvu plyne, tento institut není přímo součástí dědického práva, nicméně se dědického práva ve velké míře dotýká. Do jisté míry právě darování pro případ smrti, ač se o institut dědického práva nejedná, lze označit za největší slabinu dědického práva v NOZ. Problém spočívá v samotném uchopení tohoto institutu. Darování pro případ smrti v NOZ má ambice být obdobou úpravy v ABGB, nicméně v praxi způsobuje tento institut v našem právním řádu více škody než užitku. Pokusím se jen krátce nastínit největší problém současné úpravy, neboť jsem se úmyslně darování pro případ smrti vyhnul v rámci samotných úprav dědického práva, jelikož toto není přímo tématem mé práce.

Darování pro případ smrti je nutné chápat jako dvoustranný právní úkon závazkového práva, který své účinky odkládá na smrt dárce. Podstatný rozdíl úpravy v ABGB a NOZ, ze kterého potom plynou problémy v současné úpravě, je v samotném ukotvení tohoto institutu do právního řádu. V ABGB se vcelku úspěšně podařilo zakotvit darování pro případ smrti jako výjimku, která ač nespadá do rámce dědického práva, bude posuzována obdobně jako odkaz, tedy veškeré důsledky tohoto institutu nemají negativní dopad na dědické právo,

zejména potom na práva nepominutelných dědiců. V ABGB sloužilo tedy darování pro případ smrti jako vhodná alternativa k odkazům.

Zatímco v ABGB tento institut měl své opodstatnění, domnívám se, že v NOZ nejen že je zbytečný, ale přinejmenším dost sporný. Ač úprava v § 2063 NOZ výslovně zmiňuje odkaz, stejně jako v případě ABGB, zároveň dodává, že v případě splnění dalších podmínek, bude se darování pro případ smrti řídit ustanoveními o darovací smlouvě. Na rozdíl od úpravy v ABGB se nepodařilo tedy ukotvit darování pro případ smrti jako součást dědického práva v tom smyslu, že bude respektovat dědické právo. Důsledkem toho je stav, kdy darováním pro případ smrti v současné úpravě lze velmi snadno obcházet ustanovení dědického práva, neboť v rámci darování pro případ smrti není mimo jiné nutné respektovat práva nepominutelných dědiců, jelikož se nejedná o institut dědického práva. Domnívám se, že v současné úpravě se darování pro případ smrti nemělo objevit vůbec, neboť i z důvodu značného pokroku v rámci vývoje dědické smlouvy, posílení vůle zůstavitele či zahrnutí odkazů do našeho právního řádu, je úprava *mortis causa* plně dostačující.

5.7 Pořízení poslední vůle

Jisté odlišnosti lze najít v úpravě pořízení závěti, zatímco v rámci ABGB bylo možné pořizovat závěti písemně nebo ústně, tak NOZ požaduje pro platnost řádné závěti pouze písemnou formu, samozřejmě obě úpravy znají ještě privilegované závěti, pro které platí odlišná pravidla. V tomto případě se mi změna, kterou provedl NOZ, zdá logickou a praktickou, neboť tím je jasně podtržena právní jistota tohoto stěžejního institutu dědického práva a nemožnost pořizovat ústně v dnešní době, nemůže nikomu nijak výrazně ztížit pořízení závěti.

ABGB dále dělí závěti na soudní a mimosoudní, což je obdoba dělení na závěť soukromou a veřejnou listinou dle NOZ, kdy u veřejné listiny kompetence poříditi závěť spadá notářům, nicméně v praxi je to obdobné jako v ABGB. Soudní pořízení poslední vůle a pořízení veřejnou listinou sleduje stejný cíl, tedy zejména zvýšit právní jistotu a ušetřit si případné dokazování.

Vcelku dynamickým vývojem v našem právním řádu prošla povinnost opatřit písemnou závěť datem. Úprava v ABGB nepožadovala nutnost uvedení dne měsíce a roku, pouze doporučila takto písemnou závěť opatřit pro zamezení

sporů. Následně úprava v zákoně č. 40/1964 Sb. pojímala konkrétní datum naprosto opačně. *K náležitostem, které musí pod sankcí neplatnosti každá (alografní i holografní) závěť obsahovat, patří uvedení dne, měsíce a roku, kdy byla podepsána.*⁷² Konečně úprava v NOZ sice již nevyžaduje nutnost uvést konkrétní datum, a je-li pořízena pouze jedna závěť, nevyžaduje ani uvedení toho, kdy byla závěť pořízena. Ovšem v případě, že je závětí více, potom k platnosti vyžaduje, aby bylo patrné, kdy byla závěť pořízena, proto je možné kupříkladu v závěti uvést „Štědrý den 2015“.

Konečně drobnou změnou, nicméně praktickou je u privilegovaných pořízení závětí možnost, aby při důvodné obavě, že zůstavitel zemře dříve, než stihne pořídit závěť formou veřejné listiny, zaznamenal jeho vůli starosta obce, na jejímž území se zůstavitel nachází.

5.8 Náhradnictví, nástupnictví, svěřenství

V rámci úpravy dědického práva v NOZ jsem se úmyslně vyhnul institutu náhradnictví. Neboť úprava NOZ de facto kopíruje doslovně úpravu v ABGB s tím rozdílem, že pro dřívější termín „náhradnictví obecné“ spojuje pojem náhradnictví a pro dřívější náhradnictví svěřenské nyní nahrazuje pojmem svěřenské nástupnictví. Důvodem je zřejmě větší přehlednost současné terminologie, nicméně instituty jsou stále téměř totožné.

Naopak období svěřenství, které bylo upraveno v ABGB, NOZ v rámci úpravy dědického práva nezahrnuje vůbec. S tímto lze souhlasit, neboť se tento institut v dnešní době jeví nadbytečným. Rovněž je třeba mít na mysli, že se lidé obecně dožívají mnohem vyššího věku, proto by dle mého názoru bylo svěřenství rovněž nevyužito. V neposlední řadě hlavní cíl svěřenství spatřuji v úpravě rodinného majetku pro následující generace, tedy na značně dlouhou dobu, což by v dnešní míře jistým způsobem bylo v rozporu s demokratickou společností, koneckonců samotné svěřenství mohlo být založeno na přednosti mužských potomků před ženskými, tedy mohlo mít prvky diskriminace v dnešní době nemyslitelné.

5.9 Podmínky, časové doložky, příkazy

Naše současná úprava, stejně jako úprava v ABGB, umožňuje připojit k závěti vedlejší doložku, která jistým způsobem podmíní nabytí dědického práva.

---

⁷²Usnesení Nejvyššího soudu ČR. ze dne 20.5.2014 sp. Zn. Cdo 782/2014

První možností je připojení podmínky, která v současné úpravě zeštíhluje úpravu podmínky v ABGB, což lze chápat jako pozitivum, neboť současná právní úprava podmínek je přehlednější než úprava dle ABGB. Rovněž terminologicky dochází ke změně, kdy výminku nahrazuje pojem podmínka. Ve své podstatě zůstává ovšem úprava stejná, snad jen s výjimkou podmínky uzavření manželství, která je obecně nepřipustná v obou úpravách, nicméně Všeobecný zákoník občanský ji dovoľoval v případě vdovy, která měla alespoň jedno dítě. Toto již NOZ ze zřejmých diskriminačních důvodů nepřevzal. Zajímavější variantou byla možnost platně stanovit podmínku, která zakazovala uzavřít manželství s konkrétní osobou. V tomto případě si myslím, že taková podmínka by ničemu neodporovala ani v dnešní době, neboť stojí-li dnešní úprava na silné vůli zůstavitele, dovedu si představit, že v rámci různorodých mezilidských vztahů by mohl zůstavitel mít silné důvody, proč nechce, aby konkrétní osoba mohla mít z jeho pozůstalosti určitý prospěch. Nicméně NOZ takovou podmínku neumožňuje.

Zaměříme-li se na doložky času, případně na příkazy, zjistíme, že obě úpravy jsou téměř kopiemi.

5.10 Odkaz

Typickým institutem, kde se v NOZ projevuje inspirace v ABGB, je odkaz. Odkaz byl převzat takřka doslovně, ve všech svých podstatných částech. Jen stěží budeme hledat některý podstatný rozdíl v těchto dvou úpravách, obdobně je v NOZ upravena tzv. falcidiánská kvarta. V současné úpravě je v § 1598. *Každému z dědiců musí zůstat z hodnoty dědictví alespoň čtvrtina odkazy nezatížená. Zatíží-li zůstavitel dědice více, má dědic právo na poměrné zkrácení odkazu.*⁷³ Inspirací byla úprava v římském právu, kde ve falcidiově zákoně byla ponechána čistá čtvrtina ve prospěch testamentu a po jejímž vzoru takto převzalo i ABGB, *falcidiánská kvarta se zachovala v rakouském právu až dodnes.*⁷⁴

5.11 Zákonná dědická posloupnost

Z těch oblastí dědického práva, které byly upraveny obdobně v NOZ i ABGB, je zřejmě právě v rámci intestátní dědické posloupnosti nejvíce odlišností, respektive změn. V první řadě je nutné vyzdvihnout jako podstatný rozdíl, že NOZ podstatně rozlišuje děti zletilé a děti nezletilé v rámci jejich zákonných

⁷³Zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník. § 1598

⁷⁴ GRUBER, Michael. *Erbrecht und Vermögensnachfolge*. Wien. Springer. 2010. 638 s.

podílů. Obě zkoumané úpravy stojí na šesti dědických třídách, nicméně v jejich pojetí najdeme výrazné rozdíly.

5.11.1 Dědické třídy

Prvním podstatným rozdílem je nerozlišování manželských a nemanželských dětí v NOZ, což se jeví jako logické s postupem doby a vývojem společnosti. Další podstatný rozdíl byl načrtnut v úpravě v ABGB, a sice fakt, že v rámci dědických tříd nebyl zahrnut manžel a jeho dědický zákonný díl stál v zákoně zvlášť, tedy i následná pravidla byla upravena speciálně. Nicméně i přes to, že manžel stojí mimo dědickou posloupnost, dalo by se říci, že podíl, který mu dle zákonné dědické posloupnosti náleží, je ve výsledku obdobný, jako dle úpravy v NOZ. Snad jen s rozdílem, že ABGB rozlišuje situaci, kdy má zůstavitel 3 a více dětí, potom manžel dědí rovným dílem s dětmi. Je-li dětí méně, potom čtvrtý díl náleží dětem, tedy manžel dostane v rámci první dědické třídy menší díl než děti.

Ač tedy každá z úprav pojímá dědické zákonné právo manžela odlišně, ve výsledku v prvních dvou třídách nebudou rozdíly nikterak zásadní. V rámci druhé dědické třídy již větší odlišnost najdeme, neboť NOZ oproti ABGB rozšiřuje tuto třídu o pojem nový, sice osoby žijící ve společné domácnosti a osoby odkázané výživou. Je tedy patrná tendence, kdy v rámci úpravy v NOZ je upřednostňován více faktický stav v rámci intestátní posloupnosti, což se jeví bezesporu jako krok kladný, neboť i posloupnost zákonná by měla respektovat osobu zůstavitele a je tedy možné, že někdy jsou zůstaviteli blíže i osoby bez příbuzenského vztahu.

V dalších dědických třídách jsou jisté odlišnosti, nicméně lze pozorovat tendenci, kdy ABGB upřednostňuje linii přímou, zatímco ve třetí dědické třídě NOZ dědí sourozenci. Je samozřejmě možné, aby i dle úpravy v ABGB dědili sourozenci, neboť úprava stojí na silném reprezentačním právu, stejně jako současná úprava u nás.

Vcelku zajímavé je rozšíření dědických tříd v NOZ na šest, což je sice stejné jako v ABGB, nicméně tam byla tendence v rámci novelizací snížit jejich počet na čtyři. Je jasné, že pátá a šestá dědická třída v NOZ bude v praxi jen ojediněle využita a zřejmě jediným důvodem jejich zavedení, je riziko hromadných havárií. S tímto přístupem nelze než souhlasit, právní úprava musí myslet dopředu a na všechny možné myslitelné varianty, proto lze tento přístup NOZ pochopit.

Dalším z rozdílů, který lze v rámci dědické zákonné posloupnosti spatřovat, je chápání státu. Zatímco po dlouhá staletí byl stát vnímán, jako adresát odúmrtního práva, respektive v případě absence dědiců, připadlo dědictví státu jako odúmrť. NOZ používá jiné pojetí, sice nahlíží na stát jako na zákonného dědice, který ovšem nemůže dědictví odmítnout.

5.11.2 Nepominutelný dědic

K výraznější změně dochází v nepominutelných dědiců v NOZ, kde je patrná jistá tendence, které *se konkrétně projevuje v postupném zmenšování okruhu nepominutelných dědiců a výše jejich povinných dílů.*⁷⁵ Hlavní změnou oproti ABGB je, že již nejsou nepominutelnými dědici rodiče zůstavitele, nýbrž pouze děti, případně jejich potomci.

5.11.3 Vydědění

Vydědění je upraveno v obou zákonech obdobně, pouze důvody vydědění se z větší části liší. V první řadě je třeba zmínit, že je podle současné úpravy možné vydědit bez uvedení důvodu, případně je možné vydědit mlčky po právu, stejně jako v ABGB.

Patrné rozdíly jsou u samotných důvodů vydědění. Zajímavě je odlišen důvod, spočívající v trestném činu, úprava v ABGB podmínku tohoto důvodu váže na délku trvání, tedy na trestný čin, za který lze uložit doživotí nebo dvacetiletý trest. Výhodou tohoto ustanovení byla jednoznačná právní jistota, kde podmínky splnění byly jasné, nicméně takto přísně stanovený důvod vydědění plně nekorespondoval s důrazem na vůli zůstavitele. Úprava v občanském zákoníku účinná do 31.12.2013 tento důvod pojala jako úmyslný trestný čin s trestní sazbou alespoň jeden rok. Současná právní úprava doplňuje spáchání trestného činu, za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze. Oproti ABGB je patrný mnohem větší důraz na vůli zůstavitele, větší možnosti vydědit v rámci tohoto důvodu, nicméně na první pohled menší právní jistota tohoto pojetí, neboť samotná zákonná úprava je značně nekonkrétní. Nicméně k tomu nám slouží komentáře, případně judikatura. Kupříkladu chladnokrevná loupež nebo vražda či znásilnění jsou trestné činy spadající pod tento důvod vydědění. Je nutné tyto důvody posuzovat individuálně, neboť pokud by zůstavitel sám spáchal například opakovaně loupež, těžko může pro loupež vydědit.

---

⁷⁵ HORÁK, Ondřej.: *Inspirační zdroje kodifikací 1811–1937–2011 (na příkladu vyplňování mezer v zákoně, věci v právním smyslu a kollace doplněné o odvolání daru pro zkrácení povinného dílu)*. In: Proměny soukromého práva. Sborník příspěvků z konference ke 200. výročí vydání ABGB. Brno, MU 2011, s. 70–87

Dalším rozdílem je spojení „vede trvale nezřízený život“, zatímco ABGB používá spojení „život přičící se mravnosti“. Z dikce současné úpravy je patrné, že tento důvod v praxi bude zřejmě nejsložitěji splnitelný, proto se domnívám, že z tohoto důvodu bude k vydědění docházet minimálně, problém bude v samotné trvalosti. Konečně současná úprava doplňuje vydědění o důvod, kdy vyděděný neprojevuje o zůstavitele trvalý zájem.

5.11.4 Nutná výživa

Zatímco v ABGB se úspěšně povedlo v rámci darování pro případ smrti ukotvit zachování povinných dílů, případně nekrátit nepominutelné dědice, tak NOZ obsahuje ustanovení o nutné výživě, která se vztahuje na osoby vyděděné, které nejsou schopny se samy žít. Toto se jeví bezesporu pozitivně, když uvážíme změny u vydědění, kdy je podle současné úpravy snazší vydědit potomka než tomu bylo dříve, i díky tomu, že již není nutné uvádět důvod vydědění. V praxi právo na zaopatření nebude často využíváno, nicméně je vhodné, že tu tato varianta je.

5.12 Shrnutí komparace

V kapitole komparace jsem se snažil shrnout zejména změny mezi ABGB a NOZ. Snažil jsem se zaměřit zejména na ty instituty, kterým jsem se věnoval v předchozích dvou kapitolách. Je samozřejmé, že dědické právo je natolik široké a rozmanité, že se zdaleka nemůže jednat o srovnání úplné.

Některým institutům jsem se v rámci komparace vyhnul úmyslně, neboť kupříkladu určování podílů ze závěti, případně postup u uvolněného podílu nebo dovětek jsou převzaty téměř kompletně.

Dle mého názoru nejdůležitějším poznatkem během komparace je rozdíl u dědické smlouvy, neboť většina ostatních odlišností vychází z drobností nebo modifikací jednotlivých ustanovení, případně změny nemají v praxi velký dopad. Dědická smlouva je přesným opakem zde uvedeného, upravena byla již v ABGB, nicméně v rámci NOZ se jedná o institut de facto nový a zásadní. Dále musím zmínit i darování pro případ smrti, které sice není přímo součástí dědického práva, nicméně má pro něj zásadní význam a rozdílné pojetí v ABGB a NOZ je patrné. V případě dalších změn se již nejedná o natolik zásadní změny, které by měly výrazný dopad na dědické právo, a často se jedná o změny způsobené samotným vývojem společnosti, než změnu v chápání dědického práva.

Závěrem bych tedy rád doplnil, že obě úpravy podrobené rozboru mohu ve své podstatě hodnotit velmi kladně. Dědické právo v ABGB na dobu, ve které vzniklo, je velmi vyspělé a jeho jedinou slabší stránku spatřuji v tom, že nevzniklo v době, kdy si ženy a muži byli ve všem definitivně rovni. Tato nerovnost se již pochopitelně v občanském zákoníku nevyskytuje. Dědické právo v NOZ lze hodnotit velmi kladně, paradoxně jeho největší problém spočívá v institutu, který není jeho součástí, tedy v darování pro případ smrti.

6 Závěr

Ve své diplomové práci jsem se pokusil v první části stručně shrnout vývoj dědického práva v jeho nejdůležitějších etapách historie do úpravy obsažené v ABGB. Zaměřil jsem se na naše území, zároveň jsem zařadil i právo římské pro jeho velký význam pro právo obecně. Cílem této práce v první části bylo přehledně nastínit specifika v jednotlivých úpravách, případně odlišit časově a charakteristicky jednotlivá období v historii dědického práva.

Každá část historického vývoje se projevila některými typickými znaky a lze konstatovat, že se jimi zároveň odlišovala od úprav ostatních. Poznatky z římského práva, které plynou z mé práce, jsou bezesporu principy a zásady a modernost dědického práva, což dokládá fakt, že se instituty dědického práva objevují i v následujících právních úpravách, včetně úpravy současné, platné u nás.

Druhým bodem, byla snaha rozebrat vývoj ve středověkém právu, kde nejzajímavějším poznatkem byla naprostá odlišnost úpravy zemského a městského práva. Rovněž bylo zajímavé se zaměřit na dědické právo ve vztahu k feudalismu. Dalším podstatným rysem byl velmi pomalý vývoj dědického práva v právu zemském.

Následně jsem se v části historického vývoje věnoval právu po roce 1627. Poznání právní úpravy dědického práva pro mě osobně bylo velkým překvapením a naše dědické právo v této době udělalo velký pokrok. Specifickým rysem této doby byla velká konkrétnost úpravy, dále snaha o vysvětlování problematických částí zákona.

V druhé části mé práce jsem se potom zaměřil na komparaci dědického práva v ABGB se současnou úpravou dědického práva v ČR. Je zjevné, že hlavní inspirací úpravy v novém občanském zákoníku byla úprava v ABGB. Lze konstatovat, že současná úprava ve velké míře přebrala, mnohdy téměř doslova úpravu dědického práva v ABGB. Odchylností v rámci obou úprav je poskromnu, většina z nich je potom důsledkem vývoj moderní společnosti a nutnosti zareagovat v právní úpravě.

Dalo by se zřejmě vyzdvihnout několik bodů, kde přeci jen dochází k významnějším změnám. Osobně považuji za největší rozdíl dvou zmíněných úprav dědickou smlouvu, která je v současné úpravě pojata značně odlišně a

nezaměřuje se jen na manžele. Její význam v dnešní době oproti úpravě v ABGB značně vzrostl a lze očekávat, že i v praxi bude v budoucnu využíván stále více. Konečně další dvě změny, které se mi vybavují, je v prvním případě princip přechodu pozůstalosti, kdy současná právní úprava je založena na principu delačním, zatímco ABGB na principu adičním. Konečně poslední změnou, kterou bych rád zmínil, je samotný vliv společnosti, neboť velké množství změn pramení právě z vývoje demokratické společnosti, tedy nerozlišování mužů a žen nebo otce a matky.

Závěrem tedy lze shrnout, že cíle mé práci se podařilo dle mého názoru naplnit. Tématem mé práce bylo dědické právo, ač jsem téma zvolil velmi široce a nespécifikoval se na konkrétní oblast, snažil jsem se zachytit jeho hlavní znaky. Je tedy jasné, že tato práce nemůže sloužit jako kompletní výčet institutů, případně změn v rámci komparace. Ke komparaci ABGB se současnou úpravou dědického práva lze doplnit, že byl z velké části potvrzen fakt, že NOZ téměř kopíruje v hlavních principech Všeobecný občanský zákoník z roku 1811 a dle mého názoru by u nás obstojně obstála samotná úprava dědického práva v ABGB s doplněním prvků demokratické společnosti.

7 Resumé

In my diploma thesis I tried to briefly summarize the development of inheritance law in its most important stages of history until the ABGB legislation. Each part of the historical development has manifested itself with some typical features and it can be said that it differed from the others.

The lesson learned about Roman law, that result from my thesis are undoubtedly the principles and principles and modernity of inheritance law which is evidenced by the fact that the inheritance law institutes appear in legal regulations, including the current legislation in force in our country.

The second point was an attempt to analyze developments in medieval law, where the most interesting piece of knowledge was the complete difference between the regulation of the provincial and the urban law. It was also interesting to focus on inheritance law in relation to feudalism. Another significant feature was the very slow development of inheritance law in the land law.

Subsequently, I became involved in the historical development after 1627. Knowing the law of inheritance law for me personally was a great surprise and inheritance law in our area at that time made great progress. A specific feature of this period was the great specificity of the legislation, as well as the attempt to explain the problematic parts of the law.

In the second part of my thesis I then focused on comparison of inheritance law in ABGB with the current modification of inheritance law in the Czech Republic. It is obvious that the main inspiration for the legislation in the new Civil Code was the ABGB. It can be said that the current regulation has largely taken over, often almost literally the inheritance law in the ABGB, and the deviations between the two adjustments are rare, most of which are consequently a consequence of the development of modern society and the need to react in the legislation.

There might seem to be a few modifications happening, where the changes made are more significant. Personally, I consider the inheritance agreement as the biggest difference between the two mentioned modifications, which is quite different in the present arrangement and does not focus only on spouses. Its importance today has grown considerably compared to ABGB, and it can be expected that it will continue to be used even more in practice in the future.

The differences of the individual adjustments have been analyzed in order to highlight the main distinctions. In the ABGB comparison with the current legislation of the inheritance law it is possible to add that it was largely confirmed that NOZ almost duplicates in the main principles the General Civil Code from 1811 and in my opinion, the regulation of inheritance law itself in ABGB would work well.

8 Seznam pramenů

Odborná literatura

ADAMOVIÁ, Karolina; Sýkora, Antonín. *Dědické zemské právo v české historii*. Key publishing 2013. 128 s.

BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň. Aleš Čeněk. 2011. 301 s.

BĚLOHLÁVEK, Alexandr; ČERNÝ, Filip et al. *Nový občanský zákoník. Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*. Plzeň. Aleš Čeněk. 2012. 830 s.

FIALA, Roman; DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-720) Komentář*. 1. vydání. Praha. C.H. Beck. 2015. 648 s.

KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vydání. Praha, C.H. Beck 1995. 386 s.

MALÝ, Karel et al. *Práva městská Království českého, Edice s komentářem*. 1. vydání. Praha. Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum. 2013. 784 s.

SCHELLE, Karel; VOJÁČEK, Ladislav. *Stát a právo v období absolutismu. sborník*. 1. vydání. Brno. Masarykova univerzita. 2005. 267 s.

SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo. Systém a instituce*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 352 s.

SVOBODA, Jiří; KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha. C.H.Beck. 2014. 408 s.

TILSCH, Emanuel. *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní. Část I*. Reprint původního vydání z roku 1905. Editor Ondřej Horák. Praha. WoltersKluwer, a.s., 2014. 157 s.

VANĚČEK, Václav; MALÝ, Karel a kol. *Prameny k dějinám státu a práva v Československu*. Praha. Státní pedagogické nakladatelství. 1967. 362 s.

VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. 3. vydání. Plzeň. Aleš Čeněk. 2016. 696 s.

VRAJÍK, Michal. *Judikatura Nejvyššího soudu z pohledu Nového občanského zákoníku a zákona o Obchodních korporacích*. 1. vydání. Praha. Anag. 856 s.

Odborná literatura cizojazyčná

GRUBER, Michael. *Erbrecht und Vermögensnachfolge*. Wien. Springer. 2010. 1529 s.

Sborníky a odborné časopisy

HORÁK, Ondřej.: *Inspirační zdroje kodifikací 1811–1937–2011 (na příkladu vyplňování mezer v zákoně, věci v právním smyslu a kollace doplněné o odvolání daru pro zkrácení povinného dílu)*. In: Proměny soukromého práva. Sborník příspěvků z konference ke 200. výročí vydání ABGB. Brno, MU 2011, s. 70–87

Právní předpisy

Císařský patent č. 946/1811 Sb. zák. soud., Obecný zákoník občanský.

Zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník.

Zákon č. 40/1964 Sb. Občanský zákoník.

Judikatura

Nález Ústavního soudu ČR. ze dne 28.11 2017 sp. zn. III.ÚS 3033/17

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15.9 2016 sp. zn. 21 Cdo 5543/2015

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR. ze dne 21.10 2015 sp. zn. 21 Cdo 2094/2015

Usnesení Nejvyššího soudu ČR. ze dne 20.5 2014 sp. Zn. Cdo 782/2014

Usnesení Nejvyššího soudu ČR. ze dne 25.7 2015 sp. zn. 21 Cdo 4079/2015

Ostatní

SCHELLE, Karel. *ABGB a dědické právo*. Dny práva 2010. 1. ed. Brno. FPR MU Brno, 2010. [online] . [cit 1.3. 2016] dostupné z:

[https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/08_promeny/Schelle_Karel_\(4_371\).pdf](https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/08_promeny/Schelle_Karel_(4_371).pdf)